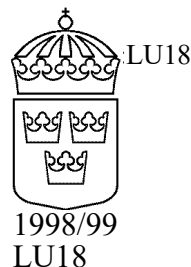

Lagutskottets betänkande

1998/99:LU18

Familjerättsliga frågor, m.m.

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet 25 motioner från allmänna motionstiden år 1998 i skilda frågor på familjerättens område. Motionsyrkandena rör bl.a. äktenskaps- och sambologstiftningen, registrering av partnerskap, vårdnad om barn, adoption, talerätten i mål om hävande av faderskap samt en namnrättslig fråga. Vidare behandlas en motion, också denna från den allmänna motionstiden år 1998, med yrkande om tillsättande av en s.k. värdekommission.

Med bifall till en motion (s) förordar utskottet ett tillkännagivande som gäller möjligheten att ge barn rätt till ett juridiskt biträde i vissa fall. Övriga motionsyrkanden avstyrks med hänvisningar till tidigare ställningstaganden samt pågående berednings- och utredningsarbete.

Till betänkandet har fogats 13 reservationer och tre särskilda yttranden.

Motionerna

1998/99:L401 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att talerätt om hävande av faderskap för såväl efterlevande maka som mannens arvingar bör införas.

1998/99:L402 av Yvonne Ruwaida (mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om partnerskapsför rättare.

1998/99:L403 av Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om äktenskap för homosexuella,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vigselrätt för samfund.

1998/99:L405 av Kerstin Heinemann och Helena Bargholtz (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översyn av 6 kap. föräldrabalken för att bringa lagstiftningen i överensstämmelse med barnkonventionen.

1998/99:L406 av Agne Hansson (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i 1982 års namnlag att det blir möjligt att få bära mellannamn tillsammans med efternamn förenat genom bindestreck.

1998/99:L407 av Tasso Stafilidis m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i äktenskapsbalken m.fl. lagar, enligt vad som anförts i motionen, om att införa äktenskap för homosexuella,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om civiläktenskap,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i äktenskapsbalken m.fl. lagar, enligt vad som anförts i motionen, att funktionerna som vigselförrättare och partnerskapsförrättare görs till ett gemensamt uppdrag.

1998/99:L408 av Kenneth Lantz (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förmånstagarförordnande i pensionsförsäkringar,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring att lagstiftningen möjliggör att även arvingar kan vara förmånstagare av pensionsförsäkringar.

1998/99:L410 av Fredrik Reinfeldt (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att införa gemensamma förordnanden för förrättande av vigslar och registrering av partnerskap,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att i övrigt se över länsstyrelsens rutiner för förordnande av vigsel- och partnerskapsförrättare.

1998/99:L412 av Carina Hägg (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sådan ändring i föräldrabalken att båda föräldrarna automatiskt får gemensam vårdnad oberoende av sitt civilstånd.

1998/99:L413 av Kenth Skårvik (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i föräldrabalken om talerätt vid hävande av faderskap i enlighet med vad som anförts i motionen.

1998/99:L414 av Agne Hansson och Birgitta Carlsson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om talerätt för hävande av faderskap enligt lag för efterlevande maka och barn till avliden make.

1998/99:L416 av Carina Adolfsson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en översyn av ekonomiska ersättningar för borgerlig vigselförrättning.

1998/99:L417 av Bertil Persson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om mor- och farföräldrar som vårdnadshavare.

1998/99:L418 av Rolf Åbjörnsson m.fl. (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att talerätt om hävande av faderskap för såväl efterlevande maka som för mannens arvingar bör införas.

1998/99:L419 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att kartlägga hur domstolar dömer i vårdnadsärenden gällande små barn, för att tydliggöra om nuvarande praxis är förenlig med barnets bästa.

1998/99:L420 av Maud Björnemalm m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utreda möjligheten att barn kan få stöd av ett juridiskt ombud när deras rättigheter kränks och barnets vårdnadshavare inte förmår att tillgodose barnets rättigheter.

1998/99:L421 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en svensk värdekommission.

1998/99:L423 av Helena Frisk m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utredningen av möjligheterna att i tid informera om anhörigas bortgång.

1998/99:L424 av Tuve Skånberg (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en lagstiftning som prioriterar äktenskapet som samlevnadsform,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att förebygga separationer.

1998/99:L425 av Tomas Högström (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheterna att bilda nya efternamn.

1998/99:L906 av Catherine Persson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utformandet av köpekontrakt.

1998/99:K330 av Sofia Jonsson och Åsa Torstensson (c) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översyn av sambolagstiftningen,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förrättningen av partnerskapsregistrering på svenska ambassader.

1998/99:Ju709 av Barbro Westerholm m.fl. (fp) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ändring av lagstiftningen beträffande vigselförrättare och partnerskapsförrättare,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ingående av partnerskap på svenska ambassader,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ingående av partnerskap i länder med samma partnerskapslagstiftning,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en gemensam lagstiftning för homosexuella och heterosexuella sambor.

1998/99:So308 av Thomas Julin m.fl. (mp) vari yrkas

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gemensam vårdnad i stället för vårdnadsöverföring,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om adoption av fosterhemsplacerade barn.

1998/99:So380 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en vidgning av familjebegreppet till att omfatta hetero-, homo- och bisexuella,

7. att riksdagen uppdrar åt regeringen att återkomma med en utvärdering av konsekvenserna av förändringen i föräldrabalken.

1998/99:So462 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) vari yrkas

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om uppföljning av lagen om gemensam vårdnad.

Utskottet

Inledning

I betänkandet behandlar utskottet 25 motioner från allmänna motionstiden år 1998 i skilda frågor på familjerättens område. Motionsyrkandena rör bl.a. äktenskaps- och sambolagstiftningen, registrering av partnerskap, vårdnad om barn, adoption, talerätten i mål om hävande av faderskap samt en namnrättslig fråga. Vidare behandlas en motion, också denna från den allmänna motionstiden år 1998, med yrkande om tillsättande av en s.k. värdekommission.

Som en allmän bakgrund till de aktuella motionsspörsmålen erinrar utskottet om att den familjerättsliga lagstiftningen har varit föremål för en genomgripande omarbetning under de senaste decennierna. Efter en lång rad av delreformer på äktenskapsrättens område fattade riksdagen år 1987 beslut om att giftermålsbalken skulle ersättas med en ny balk, *äktenskapsbalken* (prop. 1986/87:1, bet. LU18, rskr. 159). Lagstiftningen innebar betydelsefulla förändringar, främst i fråga om fördelningen av makars egendom vid äktenskapets upplösning. Ett uttalat syfte med lagändringarna var att åstadkomma en högre grad av ekonomisk rättvisa mellan makarna vid äktenskapsskillnad.

I samband med äktenskapsbalken antog riksdagen lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem (*sambolagen*) och senare samma år lagen (1987:813) om *homosexuella sambor* (prop. 1986/87:124, bet. LU28, rskr. 350). Sambolagen var framför allt föranledd av behovet av att tillförsäkra den svagare parten i ett samboförhållande vissa rättigheter i fråga om det gemen-

samma hemmet då sammanlevnaden upphör. I flera andra lagar har införts bestämmelser som knyter an till sambobegreppet i sambolagen och ger sambor i princip samma rättigheter och skyldigheter som äkta makar. Avsikten har dock inte varit att söka uppnå en med äktenskapet jämförbar reglering av samboförhållanden. Genom lagen om homosexuella sambor har sambolagen och regler i vissa andra lagar gjorts tillämpliga också på homosexuella samboförhållanden. Den nu redovisade lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 1988.

Reformarbetet när det gäller sambolagstiftningen kan nu sägas vara inne i en andra fas. Våren 1997 tillsatte regeringen en parlamentarisk kommitté med uppgift att göra en utvärdering av sambolagen med inriktning på vissa särskilda frågor. Enligt direktiven (dir. 1997:75) skall utgångspunkten vara att sambolagens grundläggande reglering skall bestå, och utvärderingen skall främst gälla frågan om huvudsyftet med lagen har uppnåtts. Vidare skall kommittén överväga om skillnaderna i den rättsliga behandlingen av homosexuella sambor jämfört med heterosexuella sambor är motiverade.

När det gäller homosexuella parförhållanden beslutade riksdagen år 1994 att anta ett inom utskottet utarbetat förslag till lagstiftning som gör det möjligt för två personer av samma kön att registrera sitt partnerskap (bet. 1993/94:LU28, rskr. 414). Registreringen innebär att de flesta bestämmelser som gäller för äktenskap blir gällande också för registrerade partnerskap. Lagen (1994:1117) om *registrerat partnerskap* trädde i kraft den 1 januari 1995, och genom lagen har homosexuella par sålunda fått möjlighet att trygga ett parförhållande på motsvarande sätt som står till buds för heterosexuella par. Lagstiftning om registrerat partnerskap finns också i Danmark, Norge och på Island samt, sedan den 1 januari 1998, även i Nederländerna.

Även *föräldrabalken* har genomgått betydande förändringar under de senaste decennierna. I början av år 1983 fattade riksdagen beslut om ändringar i bl.a. bestämmelserna om vårdnad och umgänge (prop. 1981/82:168, bet. LU 1982/83:17, rskr. 131). Ett av syftena med lagändringarna var att stärka barnens rättsliga ställning. Genom lagändringarna blev det bl.a. möjligt för makar att utan särskilt domstolsbeslut efter en skilsmässa gemensamt utöva vårdnaden om sina barn. Vidare förenklades förfarandet i de fall då ogifta föräldrar som bor tillsammans med sina barn vill få gemensam vårdnad om barnen. I de ändrade bestämmelserna slogs också fast att barnets vårdnadshavare har ansvar för att barnets behov av umgänge med den andre föräldern tillgodoses.

Under våren 1983 antog riksdagen också ändringar i föräldrabalkens bestämmelser om verkställighet av allmän domstols avgöranden om vårdnad och umgänge (prop. 1982/83:165, bet. LU41, rskr. 369). Ändringarna innebar bl.a. att möjligheterna att besluta om polishämtning av barn begränsades och att länsrättens befogenhet att vägra verkställighet i viss mån utökades. Vidare gavs allmän domstol möjlighet att, i samband med avgörande om vårdnad eller umgänge, i vissa fall förordna om verkställighet.

Hösten 1990 beslutade riksdagen om ytterligare ändringar av föräldrabalkens bestämmelser om vårdnad och umgänge (prop. 1990/91:8, bet. LU13, rskr. 53). Ändringarna, som trädde i kraft den 1 mars 1991, syftade särskilt till att underlätta en utveckling mot att föräldrarna i större utsträckning skall

ta ett gemensamt ansvar för barnet och själva komma överens om hur vårdnads- och umgängesfrågor skall lösas. Ett viktigt inslag i reformen var en satsning på s.k. samarbetsamtal, samtal där föräldrarna under sakkunnig ledning försöker nå enighet i frågor rörande vårdnad och umgänge. De nya reglerna innebar att samarbetsamtal skall erbjudas föräldrar i alla kommuner. Vidare innebar ändringarna att domstolen i ett mål om vårdnad eller umgänge kan ta initiativ till att samarbetsamtal kommer till stånd och uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att anordna samarbetsamtal. När det gäller ogifta föräldrar innebar reformen att dessa skall kunna få gemensam vårdnad genom en anmälan till socialnämnden i samband med att faderskapet fastställs. En uttrycklig bestämmelse infördes om att domstol, i de fall gemensam vårdnad inte är aktuell, vid bedömningen av vad som är bäst för barnet särskilt skall fästa avseende vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. När det gäller umgänge innebar de nya reglerna att vårdnadshavaren skall lämna sådana upplysningar om barnet som kan främja umgänget. En annan nyhet var att de interimistiska besluten, i stället för att avse vårdnaden, skall kunna ta sikte på vem barnet skall bo tillsammans med.

År 1995 beslutade riksdagen att införa uttryckliga bestämmelser i föräldrabalken om barnets rätt att komma till tals i bl.a. mål och ärenden om vårdnad och umgänge samt i adoptionsärenden (prop. 1994/95:224, bet. 1995/96:LU2, rskr. 35). När en domstol skall avgöra vad som är till barnets bästa skall domstolen ta hänsyn till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Reformen innebar vidare att den som verkställer utredning i sådana mål skall, om det inte är olämpligt, söka klarlägga barnets inställning och redovisa den för rätten. De nya reglerna trädde i kraft den 1 januari 1996.

Ytterligare steg i syfte att betona vikten av samförståndslösningar och underlätta för föräldrar att i så stor utsträckning som möjligt komma överens om hur frågor som rör vårdnad om barn m.m. skall lösas togs våren 1998 (prop. 1997/98:7, bet. LU12, rskr. 229 och 230). Andra syften med de då beslutade ändringarna i föräldrabalken var att öka användningen av gemensam vårdnad, även i fall där en av föräldrarna motsätter sig detta, och att ytterligare understryka betydelsen av barnets vilja i mål och ärenden om vårdnad och umgänge. Lagändringarna trädde i kraft den 1 oktober 1998.

I sammanhanget bör även nämnas att regeringen den 4 februari 1999, efter riksdagens initiativ, tillkallat en parlamentarisk kommitté med uppgift att undersöka och analysera de rättsliga villkoren för barn i homosexuella familjer samt att överväga om de rättsliga skillnader som föreligger mellan homo- och heterosexuella par vad gäller möjligheterna att gemensamt adoptera barn och att utses till särskilt förordnade vårdnadshavare är sakligt motiverade (bet. 1997/98:LU28). Uppdraget skall redovisas senast den 1 januari 2001 (dir. 1999:5).

Ett till familjerätten angränsande rättsområde är namnrätten. Gällande bestämmelser om personnamn, varmed avses efternamn, mellannamn och förnamn, finns i *namnlagen* (1982:670). Lagen trädde i kraft den 1 januari 1983 och ersatte då 1963 års lag i ämnet (prop. 1981/82:156, bet. LU41, rskr. 357). Till grund för den nu gällande lagen ligger en strävan till jämställdhet i namnrättsligt hänseende mellan kvinnor och män och till lika behandling av

barn till föräldrar som är gifta med varandra och barn till ogifta föräldrar. Den nya namnlagen kännetecknas av att den ger betydligt större utrymme än äldre bestämmelser åt den enskilde att själv bestämma vilket namn han eller hon vill bära.

Utskottet övergår därmed till att under skilda rubriker behandla de olika frågor som har aktualiserats i de aktuella motionerna.

Äktenskaps- och sambolagstiftningen

I äktenskapsbalken finns bestämmelser som innehåller de grundläggande principerna om äktenskap. Där anges bl.a. villkoren för äktenskapets ingående och upplösning. Enligt 1 kap. 1 § ingås äktenskap mellan en kvinna och en man. Genom bestämmelsen markeras att äktenskapet är en monogam förbindelse, som endast får ingås mellan personer av olika kön. Äktenskapsbalken innehåller också bestämmelser om vigsel. Vidare regleras makarnas ekonomiska förhållanden och i särskilda kapitel finns förhållandevis detaljerade regler om makars skyldighet att bidra till varandras och till familjens underhåll, om giftorätt och giftorättsgods respektive enskild egendom, om gåvor mellan makar samt om bodelning.

Lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem (sambolagen) är tillämplig i fråga om sådana samboförhållanden i vilka en ogift man och en ogift kvinna lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. När ett samboförhållande upplöses får samborna en giftorättsliknande rätt till delning av sådan egendom i det gemensamma hemmet som har anskaffats för gemensamt begagnande. På sociallagstiftningens område finns regler som knyter an till sambobegreppet i sambolagen och som ger sambor i princip samma rättigheter och skyldigheter som äkta makar. Även inom andra rättsområden förekommer det att äktenskapsliknande samlevnad likabehandlas med äktenskap.

Lagen (1987:813) om homosexuella sambor innebär att sambolagen och vissa särskilt angivna bestämmelser om sambor är tillämpliga också på homosexuella samboförhållanden. En av skillnaderna mellan sambolagen och lagen om homosexuella sambor har utmönstrats den 1 januari 1998 då kretsen bidragsberättigade enligt lagen (1993:737) om bostadsbidrag utvidgats till att avse också homosexuella sambor (prop. 1997/98:1 utg.omr. 18, bet. BoU1, rskr. 78).

Frågan om åtgärder för att åstadkomma en ökad trygghet för människor som delar hushållsgemenskap på andra grunder än äktenskapets behandlades av utskottet våren 1994, varvid utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande med anledning av ett antal motioner förordade ett tillkännagivande om en parlamentarisk utredning för att behandla denna fråga (bet. 1993/94: LU28, rskr. 414).

Våren 1997 tillsatte regeringen en parlamentarisk kommitté för att göra en utvärdering av sambolagen med inriktning på vissa särskilda frågor. Kommittén har antagit namnet Samboendekommittén. Enligt direktiven (dir. 1997:75) skall utgångspunkten vara att sambolagens grundläggande reglering skall bestå. Utvärderingen skall främst gälla frågan om huvudsyftet med

lagen – att ge ett minimiskydd åt den svagare parten när samboförhållandet upplöses – har uppnåtts. Kommittén skall vidare överväga om skillnaderna i den rättsliga behandlingen av homosexuella sambor jämfört med heterosexuella sambor är motiverade. Slutligen skall kommittén i enlighet med riksdagens tillkännagivande år 1994 klarlägga om det finns behov av ett utvidgat rättsligt skydd vid andra former av hushållsgemenskap än sådana som i dag är reglerade i lag. Uppdraget skall redovisas senast den 30 juni 1999.

Tuve Skånberg (kd) tar i motion L424 upp principiella frågor som gäller äktenskaps- och sambolagstiftningen. I motionen framhålls familjens och hemmets stora betydelse, både ur samhällets och den enskildes synvinkel. Motionären anser att samhällets neutrala inställning till samlevnad bör överges och begär ett tillkännagivande om att lagstiftningen skall prioritera och förorda äktenskapet mellan man och kvinna som samlevnadsform (yrkande 1). I samma motion begärs även ett tillkännagivande om vikten av familjerådgivning, samlevnadsundervisning och andra åtgärder för att förebygga separationer (yrkande 2).

Av tillgänglig statistik från Statistiska centralbyrån framgår att det år 1997 ingicks drygt 32 000 äktenskap. Omkring 20 000 vigslar ägde rum inom Svenska kyrkan. Äktenskapsskillnaderna samma år uppgick till omkring 21 000. År 1997 föddes 90 502 barn i Sverige, varav 41 557 inom äktenskap och 48 945 utom äktenskap.

Inför ställningstagandet till det spørsmål som tas upp i yrkande 1 vill utskottet först erinra om de uttalanden som utskottet gjorde i samband med äktenskapsbalksreformen år 1987. I sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1986/87:18 framhöll utskottet att det bör vara ett mål för lagstiftningen att äktenskapet bevaras som den normala och naturliga formen för familjebildning för det helt övervägande antalet människor. Genom att ingå äktenskap får parterna tillgång till ett regelsystem som tillhandahåller lösningar på praktiska problem och ger dem skydd i åtskilliga hänseenden. Jämfört med andra samlevnadsformer ger alltså äktenskapet betydande fördelar. Trots detta, konstaterade utskottet, väljer många människor av olika skäl att sammanleva utan att ingå äktenskap. Detta förhållande måste lagstiftaren ta hänsyn till. Utrymme måste ges människorna att själva forma sitt personliga liv och bestämma vilka normer som skall gälla för deras familjeliv. Samtidigt måste det, anförde utskottet, beaktas att en ordning där människors grundläggande behov och väsentliga intressen blir sämre tillgodosedda eller helt åsidosatta enbart av den anledningen att de inte vill ingå äktenskap inte är godtagbar i ett modernt samhälle. På åtskilliga områden måste därför, framhöll utskottet vidare, eftersträvas att reglerna i sak blir enhetliga för alla sammanlevande oberoende av om samlevnaden sker i äktenskap eller inte. Vid utformningen av sådana regler är det självfallet angeläget att man inte påverkar människors val av samlevnadsform så att de förlorar på att gifta sig eller vinner på att separera. Enligt utskottets mening kunde det heller inte med fog hävdas att lagstiftningen i vårt land generellt sett missgynnar äktenskapet. I samma ärende strök utskottet vidare under att man inte bör skapa så utförliga regler för sambor att man därigenom åstadkommer vad som skulle kunna betecknas som äktenskapsliknande system av lägre dignitet.

När utskottet våren 1998 avstyrkte bifall till motionsyrkanden med motsvarande innebörd som det nu aktuella konstaterade utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande 1997/98:LU10 att gällande lagstiftning i huvudsak låg i linje med de nu redovisade uttalandena från år 1987. Vad särskilt gällde de då aktuella motionsyrkandena om ett riksdagens uttalande rörande betydelsen av stabila familjeförhållanden och en prioritering av äktenskapet som samlevnadsform strök utskottet ånyo under att äktenskapet, och numera även partnerskapet, utgjorde en institution som var överlägsen andra samlevnadsformer i fråga om bl.a. juridisk stabilitet samt att äktenskapsbalken utgjorde ett heltäckande juridiskt regelsystem för dem som väljer att ingå äktenskap. Mot denna bakgrund kunde utskottet inte finna annat än att lagstiftningen var utformad i enlighet med det synsätt som kom till uttryck i de då aktuella motionerna. I övrigt vidhöll utskottet uppfattningen att lagstiftningen så långt som möjligt bör vara neutral i förhållande till olika samlevnadsformer och moraluppfattningar och att det inte bör ankomma på riksdagen att styra enskilda individer i valet av samlevnadsform.

Enligt utskottets mening har inte framkommit någon omständighet som föranleder annat ställningstagande i den nu aktuella frågan än det som riksdagen gjorde våren 1998. Utskottet avstyrker därför bifall till motion L424 yrkande 1.

När det sedan gäller yrkande 2 har utskottet inte någon annan uppfattning än motionären beträffande vikten av åtgärder från samhällets sida som syftar till att så långt som möjligt förebygga konflikter och kriser vid separationer bland föräldrar och par. I sammanhanget finns anledning att erinra om att det sedan den 1 januari 1995 enligt 12 a § socialtjänstlagen (1980:620) åligger kommunerna att tillhandahålla familjerådgivning för den som så begär. Verksamheten består i samtal med syfte att bearbeta samlevnadskonflikter i parförhållanden och familjer. Familjerådgivningen bedrivs yrkesmässigt och utgör en självständig verksamhetsgren som finansieras med kommunala medel och avgifter. Enligt Socialstyrelsens rekommendationer skall familjerådgivning kunna erbjudas inom två veckor.

I anledning av uppgifter om långa väntetider inom familjerådgivningen i flera kommuner anförde statsrådet Maj-Inger Klingvall i ett skriftligt frågesvar den 16 mars 1999 (svar på fråga 1998/99:410) att kommunerna är skyldiga att organisera verksamheten på ett sådant sätt att olämpligt långa väntetider inte uppstår och att Socialstyrelsen och länsstyrelserna i sin löpande tillsynsverksamhet skall följa väntetidernas utveckling och rapportera till regeringen om utvecklingen försämras. Om så skulle bli fallet får, enligt statsrådets frågesvar, möjliga åtgärder för att komma till rätta med problemen bedömas i det läget.

Utskottet vill även erinra om att en särskild utredare nyligen har haft regeringens uppdrag att föreslå hur stödet till föräldrar i form av föräldrautbildning och andra verksamheter för föräldrar och barn i förskoleålder och skolålder skall kunna utvecklas och stimuleras. Utredaren överlämnade hösten 1997 betänkandet (SOU 1997:161) Stöd i föräldraskapet. Betänkandet innehåller förslag och överväganden angående utformningen av föräldrautbildningen och andra verksamheter som kan fungera som stöd för föräldrar i

deras föräldraskap. Betänkandet har remissbehandlats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

I sammanhanget bör slutligen nämnas att regeringen i januari 1999 givit Skolverket i uppdrag att genomföra en nationell granskning av kvaliteten på skolans sex- och samlevnadsundervisning. Skolverket skall bl.a. granska hur undervisningen bedrivs i förhållande till de mål som finns på området, inte minst utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Av granskningen skall framgå hur samverkan sker med föräldrar och andra i närsamhället, exempelvis socialtjänst och polis. Sex- och samlevnadsundervisningens behandling i skolplaner skall också granskas. Syftet med projektet är dels att kontrollera och redovisa skolans resultat och måluppfyllelse på området, dels att ge stöd till kvalitetsutvecklingen på lokal nivå. Uppdraget skall redovisas senast den 15 november 1999.

Enligt utskottets mening ligger det arbete som nu pågår väl i linje med motionsönskemålet, och utskottet kan för sin del inte finna anledning till några särskilda åtgärder från riksdagens sida. Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L424 yrkande 2.

Därmed övergår utskottet till att behandla några motioner med yrkanden som rör äktenskap för homosexuella. Tasso Stafilidis m.fl. (v) begär i motion L407 ett tillkännagivande om att regeringen skall återkomma till riksdagen med förslag till ändringar i äktenskapslagstiftningen, som innebär möjlighet för homosexuella par att ingå äktenskap (yrkande 1).

I motion L403 yrkar Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) ett tillkännagivande om att äktenskapslagstiftningen bör ändras på så sätt att den omfattar även homosexuella par (yrkande 1).

Gudrun Schyman m.fl. (v) begär i motion So380 ett tillkännagivande om att familjebegreppet bör vidgas till att omfatta också homo- och bisexuella (yrkande 1).

Frågan om införande av äktenskap för homosexuella har behandlats i olika sammanhang under det senaste decenniet. I proposition 1986/87:124 med förslag till lag om homosexuella sambor avvisade regeringen tanken på homosexuellt äktenskap med hänvisning till de grundmurade värderingarna i samhället om äktenskapet som en institution för familjebildning mellan en man och en kvinna. Utskottet delade regeringens uppfattning och tillade att en lagstiftning som medger äktenskap för två personer av samma kön skulle stå i strid med den allmänna uppfattningen inom ett centralt livsområde (bet. 1986/87:LU28, rskr. 350).

Senast var frågan om äktenskap för homosexuella föremål för utskottets bedömning våren 1998. Utskottet uttalade därvid i sitt av riksdagen godkända betänkande att äktenskap även fortsättningsvis endast skall få ingås av en man och en kvinna (bet. 1997/98:LU10). I anslutning därtill avstyrkte utskottet motionsyrkanden om att familjebegreppet skulle vidgas till att även omfatta bi- och homosexuella med hänvisning till att begreppet familj inte är definierat i den familjerättsliga lagstiftningen och att inget hindrar att begreppet används i sådana relationer som angavs i den då aktuella motionen.

Utskottet vidhåller de uppfattningar som riksdagen gav uttryck för i våras och avstyrker bifall till motionerna L403 yrkande 1, L407 yrkande 1 och So380 yrkande 1.

Därmed övergår utskottet till att behandla två motionsyrkanden vari motionärerna hänför sig till ett förslag som lades fram av Partnerskapskommittén år 1993. I sitt betänkande (SOU 1993:98) Partnerskap föreslog kommittén att lagen om homosexuella sambor skulle ersättas av en ny lag, lag om sambor av samma kön. Det framlagda förslaget innebar att homosexuella sambor skall omfattas av i princip samtliga regler som gäller för en man och en kvinna som lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Förslaget gick med andra ord ut på att sambor, oavsett kön, skall omfattas av samma bestämmelser, t.ex. om pension och efterlevandeskydd.

Sofia Jonsson och Åsa Torstensson (båda c) anser i motion K330 att ett lagförslag baserat på Partnerskapskommitténs förslag till lag om sambor av samma kön bör utarbetas. I motionen begärs ett tillkännagivande om en översyn av sambolagstiftningen i linje med det anförda (yrkande 3).

I motion Ju709 begär Barbro Westerholm m.fl. (fp) ett tillkännagivande om att en gemensam sambolagstiftning bör införas för homosexuella och heterosexuella par, som ger lika rättigheter och skyldigheter åt alla sammanboende (yrkande 9).

Som inledningsvis redovisats har Samboendekommittén enligt sina direktiv (dir. 1997:75) att överväga om skillnaderna i den rättsliga behandlingen av homosexuella sambor jämfört med heterosexuella sambor är motiverade. I direktiven anges särskilt att Partnerskapskommitténs förslag till lag om sambor av samma kön skall övervägas som en möjlighet.

I avvaktan på resultatet av Samboendekommitténs arbete bör riksdagen enligt utskottets mening nu inte göra några särskilda uttalanden i ämnet. Det anförda innebär att utskottet avstyrker bifall till motionerna K330 yrkande 3 och Ju709 yrkande 9.

Vigsel

Äktenskap ingås genom vigsel. De nuvarande sekelgamla reglerna om vigsel bygger på principen om valfrihet. Vigsel kan således ske antingen vid en kyrklig ceremoni eller genom s.k. borgerlig vigsel. När det gäller den kyrkliga vigseln har sedan slutet av 1800-talet även andra trossamfund än Svenska kyrkan kunnat få tillstånd att förrätta vigsel. Den nuvarande ordningen innebär inte bara att medlem av Svenska kyrkan skall kunna välja mellan vigsel inom denna kyrka och borgerlig vigsel utan även att medlem av annat religiöst samfund i princip skall ha motsvarande valrätt. Vigsel i borgerlig ordning började successivt tillåtas för allt större grupper i samhället under senare delen av 1800-talet för att slutligen, genom lagen den 6 november 1908 om äktenskaps ingående, bli tillåten för alla svenska medborgare.

Behörig att förrätta kyrklig vigsel är enligt 4 kap. 3 § äktenskapsbalken präst i Svenska kyrkan eller sådan präst eller annan befattningshavare i ett annat trossamfund som har erhållit Kammarkollegiets förordnande enligt bestämmelserna i lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan. Behörigheten att förrätta borgerlig vigsel tillkommer enligt samma lagrum lagfare domare i tingsrätt eller den som länsstyrelsen har förordnat till vigselförrättare.

Tasso Stafilidis m.fl. (v) anser i motion L407 att s.k. civiläktenskap bör införas efter fransk modell, dvs. att endast borgerlig vigsel skall vara juridiskt giltig och att det får vara upp till parterna att avgöra om de vill låta den borgerliga vigseln följas av en religiös ceremoni (yrkande 2).

Motionsyrkanden med innebörd att fränkänna den kyrkliga vigseln rättslig betydelse avstyrktes av utskottet våren 1998 (bet. 1997/98: LU10). Utskottet konstaterade därvid att bestämmelserna om vigsel har mycket gamla traditioner i Sverige och att önskemål om att som giltig vigsel endast erkänna en förrättning inför borgerlig myndighet, och att den kyrkliga vigseln skulle fränkännas rättslig betydelse, avvisades redan i början av 1900-talet. Utskottet kunde inte se att den i de då aktuella motionerna förordade ordningen skulle vara förenad med några särskilda fördelar. För ett bibehållanden av den gällande ordningen talade enligt utskottet även att den torde vara väl förankrad hos allmänheten.

Utskottet, som inte heller i dag kan se det ändamålsenliga i att fränkänna den kyrkliga vigseln juridisk giltighet, avstyrker bifall till motion L407 yrkande 2.

Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) begär i motion L403 ett tillkännagivande som går ut på att endast sådana religiösa samfund som viger både homosexuella och heterosexuella par skall ha vigselrätt när äktenskap för homosexuella införs (yrkande 2).

Eftersom äktenskap endast får ingås mellan en man och en kvinna saknas enligt utskottets mening skäl för riksdagen att göra något uttalande med anledning av motion L403 yrkande 2, och utskottet avstyrker bifall till motionsyrkandet.

Utskottet övergår därmed till att behandla en motion som gäller den ekonomiska ersättningen till borgerliga vigselförrättare. Bestämmelser om ersättning till borgerliga vigselförrättare finns i förordningen (1987:1019) med närmare föreskrifter om vigsel som förrättas av domare eller särskilt förordnad vigselförrättare. För närvarande utgår ersättning till av länsstyrelsen förordnad vigselförrättare med 110 kr per vigsel. Om vigselförrättaren samma dag förrättar flera vigslar utgår ersättningen dock med 30 kr per påbörjad efterföljande vigsel. Enligt förordningen (1994:1341) om registrering av partnerskap utgår ersättning med motsvarande belopp till av länsstyrelsen förordnad registreringsförrättare. Ersättningarna betalas ut av länsstyrelsen efter ansökan av förrättaren.

Carina Adolfsson m.fl. (s) anför i motion L416 att en borgerlig vigsel kräver en hel del arbete och att nuvarande ersättningsnivåer är alltför låga. Motionärerna pekar även på att ersättning för förlorad arbetsförtjänst och reseersättning inte utgår. I motionen begärs ett tillkännagivande om att en översyn bör göras av den ekonomiska ersättningen till borgerliga vigselförrättare.

Utskottet delar motionärernas uppfattning och anser att det finns skäl att se över de nuvarande ersättningsreglerna. Ersättningsbeloppen vad gäller vigselförrättare ligger i dag på samma nivå som år 1988. Inte heller ersättningen till registreringsförrättare har höjts sedan partnerskapslagens tillkomst. Utskottet förutsätter att en översyn kommer till stånd utan att något formellt tillkännagivande därom från riksdagens sida behöver komma till stånd och avstyrker därför bifall till motion L416.

Enligt lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap har två personer av samma kön rätt att registrera sitt partnerskap. Registrerat partnerskap är tänkt för homosexuella par. Något krav på sexuell läggning, samliv eller gemensamt hushåll ställs dock inte upp. Lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 1995.

Enligt Statistiska centralbyrån registrerade 480 män och 167 kvinnor som var mantalsskrivna i Sverige sitt partnerskap under år 1995. År 1996 registrerades 201 män och 118 kvinnor. År 1997 registrerades partnerskap för 170 män och 120 kvinnor. Motsvarande siffror från år 1998 var 158 män och 92 kvinnor. Samma år upplöste 45 män och 16 kvinnor sina partnerskapsförhållanden.

Rättsverkningarna av en registrering motsvarar i huvudsak vad som gäller för äktenskap. Detta innebär bl.a. att äktenskapets regler om giftorätt, bodelning, ömsesidig försörjningsplikt, inbördes arvsrätt och regler om namn blir tillämpliga även på partnerskapet. Detsamma gäller regler om pensionsvillkor, efterlevandeskydd och olika bidragsformer. Från huvudregeln görs undantag för alla regler som ger upphov till gemensamt föräldraskap eller gemensam vårdnad om barn. Partner i ett registrerat partnerskap har alltså inte möjlighet att adoptera barn, varken gemensamt eller var för sig. Inte heller har de tillgång till insemination eller annan konstlad befruktning. Vidare undantas bestämmelser som gäller för makar och som innebär en särbehandling av den ene maken endast på grund av dennes kön. Slutligen undantas vissa internationellt privaträttsliga bestämmelser.

Rätten till registrering är beroende av parternas anknytning till Sverige. Minst en av dem skall vara svensk medborgare med hemvist här i landet. Motsvarande anknytningsvillkor finns i de danska och norska partnerskapslagarna. Registreringen sker vid en förrättning och under former som motsvarar borgerlig vigsel. Behörig att förrätta registrering av partnerskap är lagfaren domare vid tingsrätt eller den som av länsstyrelsen förordnats att vara registreringsförrättare.

Enligt lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap har regeringen inom vissa ramar rätt att utfärda bemyndiganden att förrätta vigsel utomlands enligt svensk lag. Med stöd av denna lag har regeringen utfärdat bemyndiganden som innebär att det med vissa diplomatiska och konsulära tjänster och med vissa prästerliga befattningar följer rätt att förrätta vigsel enligt svensk lag utomlands. De bemyndiganden som lämnas föregås regelmässigt av förhandlingar med respektive länders regeringar. Vid partnerskapslagens tillkomst diskuterades huruvida regeringens rätt att utfärda bemyndiganden att förrätta vigsel utomlands borde omfatta även registrering av partnerskap. Utskottet anförde därvid i sitt av riksdagen godkända betänkande 1993/94:LU28 att möjligheten till registrering utomlands troligen kommer att aktualiseras endast i fråga om länder som har en lagstiftning som motsvarar vad som gäller för registrerat partnerskap. Även om behovet mot denna bakgrund enligt utskottet kunde antas vara mycket litet under den första tiden, kunde dock utvecklingen i andra länder på sikt komma att förändra läget. Utskottet stannade därför för

att regeringens rätt att utfärda bemyndiganden att förrätta vigsel utomlands borde utvidgas till att omfatta även registrering av partnerskap. Hittills har bemyndigandet inte utnyttjats av regeringen i något fall såvitt avser förordnande av registrering av partnerskap.

I flera motioner tas upp olika frågeställningar kring partnerskapslagen. Det nuvarande anknýtningstvillkoret kritiserar av Barbro Westerholm m.fl. (fp) i motion Ju709. I motionen begärs ett tillkännagivande om att partnerskap bör kunna ingå i Sverige även av medborgare i annat land som har samma partnerskapslagstiftning som Sverige (yrkande 8).

När det gäller partnerskapslagstiftningens anknýtningstvillkor vill utskottet upplysa om att det under våren 1999 inom Regeringskansliet har upprättats en departementspromemoria (Ds 1999:14) med lagförslag som medför att det blir möjligt för utländska medborgare som har en stark anknýtning till Sverige att ingå partnerskap här i landet. Förslaget innebär i huvudsak att medborgare i Danmark, Island, Nederländerna och Norge jämställs med svenska medborgare när det gäller möjligheten att ingå partnerskap i Sverige. Enligt promemorian är avsikten att även medborgare i andra stater skall jämnställas med svenska medborgare i takt med att bestämmelser om partnerskap införs i respektive lands lagstiftning. De föreslagna ändringarna innebär även att det blir möjligt för två personer som inte uppfyller partnerskapslagstiftningens medborgarskapskrav att ändå ingå partnerskap i Sverige, under förutsättning att båda parterna har hemvist i Sverige sedan minst två år. Lagändringarna föreslås träda i kraft i mars 2000. Promemorian är för närvarande föremål för remissbehandling.

Mot bakgrund av vad som nu redovisats kan utskottet konstatera att det föreligger ett färdigt lagförslag med en inriktning som ligger helt i linje med motionärernas yrkande. Enligt utskottets mening bör det pågående beredningsarbetet inte föregripas av något uttalande från riksdagens sida, varför utskottet avstyrker bifall till motion Ju709 yrkande 8.

Frågor som gäller vigsel- och partnerskapsförrättare tas upp i tre motioner. Tasso Stafilidis m.fl. (v) anför i motion L407 att det borde vara en självklarhet att de personer som åtar sig förtroendeuppdraget att vara borgerlig vigselförrättare skall vara beredda att behandla alla människor lika, oavsett sexuell läggning. I motionen begärs ett tillkännagivande om att funktionerna som vigselförrättare och partnerskapsförrättare skall förenas till ett gemensamt uppdrag (yrkande 3).

Barbro Westerholm m.fl. (fp) framför i motion Ju709 ett yrkande med samma innebörd (yrkande 6).

I motion L410 yrkar Fredrik Reinfeldt (m) ett tillkännagivande om att gemensamma förordnanden som vigsel- och partnerskapsförrättare skall vara huvudregel och att särförordnanden endast skall få meddelas undantagsvis (yrkande 1). I samma motion begärs även ett tillkännagivande om att länsstyrelsernas rutiner för förordnanden av vigsel- och partnerskapsförrättare skall ses över (yrkande 2).

Vad först gäller motionsyrkandena som går ut på att förordnandena som registreringsförrättare och vigselförrättare skall vara gemensamma erinrar utskottet om att riksdagen vid partnerskapslagens tillkomst uttalat att ingenting hindrar att länsstyrelserna ger en och samma person behörighet att vara såväl

vigsselförrättare som registreringsförrättare, men att detta inte innebär att en förordnad vigselförrättare skall vara skyldig att ta emot ett förordnande att även förrätta registreringar av partnerskap (bet. 1993/94:LU28, rskr. 350).

I sammanhanget finns också anledning att peka på att justitieministern i ett frågesvar den 19 november 1998 (svar på fråga 1998/99:52) uttalat att det är både naturligt och angeläget att länsstyrelserna verkar för gemensamma förordnanden som vigselförrättare och registreringsförrättare, men att det är behovet som skall vara avgörande vad gäller antalet förordnanden och att det inte finns någon anledning att av principiella skäl ändra alla gamla förordnanden så att de omfattar även behörighet att registrera partnerskap. I frågesvaret underströk justitieministern vidare vikten av att registreringsförrättare finns tillgängliga i hela landet och uttalade att hon avsåg att följa utvecklingen.

Inom Regeringskansliet påbörjades i november 1998 ett arbete med syfte att få en bild över tillgången av registreringsförrättare runt om i landet. Inom ramen för detta arbete görs en enkätundersökning bland landets samtliga länsstyrelser med frågor rörande tillgången av registreringsförrättare i respektive län och vilka åtgärder länsstyrelserna avser att vidta om behovet inte är tillgodosett. Resultatet av enkätundersökningen skall vara klart i maj 1999.

Enligt utskottets mening äger riksdagens uttalanden i samband med partnerskapslagens tillkomst alljämt giltighet. Utskottet kan således inte ställa sig bakom ett krav på obligatoriska gemensamma förordnanden som registrerings- och vigselförrättare. Däremot vill utskottet, i likhet med vad justitieministern uttalade i sitt frågesvar hösten 1998, understryka vikten av att behovet av registreringsförrättare nu tillgodoses över hela landet, och utskottet förutsätter att regeringen vidtar de erforderliga åtgärder som det nu pågående översynsarbetet kan komma att föranleda. I övrigt kan inte utskottet se att det skulle föreligga behov av någon ytterligare översyn när det gäller länsstyrelsernas rutiner vid förordnande av registreringsförrättare.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna L407 yrkande 3, L410 och Ju709 yrkande 6.

Frågor som gäller partnerskapsförrättningar utomlands tas upp i tre motioner. I motion L402 av Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) krävs att regeringen skyndsamt skall utse partnerskapsförrättare på samtliga de ambassader och konsulat där det i dag finns vigselförrättare och där godkännande har lämnats från det land där ambassaden eller konsulatet är beläget. I motionen begärs ett tillkännagivande i enlighet med det anförda.

Sofia Jonsson och Åsa Torstensson (båda c) begär i motion K330 ett tillkännagivande om att partnerskapsregistrering skall kunna ske vid svenska ambassader i samma utsträckning som äktenskap kan ingås där (yrkande 4).

Barbro Westerholm m.fl. (fp) yrkar i motion Ju709 ett tillkännagivande om att partnerskap skall kunna ingås på svenska ambassader (yrkande 7).

När det gäller möjligheterna att få ett partnerskap registrerat utomlands på en svensk ambassad eller på ett svenskt konsulat påminner utskottet om att liknande yrkanden har avslagits av riksdagen vid ett flertal tidigare tillfällen (se bl.a. bet. 1995/96:LU18, 1996/97:LU8 och 1997/98:LU10). Utskottet har därvid uttalat att förordnanden att registrera partnerskap vid ambassad och konsulat, i likhet med vad som gäller förordnanden att förrätta vigsel, bör

bygga på ett konstaterat behov i det land som avses. Eftersom huvudskälet till att ambassadtjänstemän över huvud taget förordnas som vigselförrättare är att ge svenska medborgare bosatta i vissa länder en möjlighet att där ingå äktenskap, och då partnerskapslagens nuvarande anknytningsvillkor innebär att sådana personer inte kan registrera sitt partnerskap enligt svensk rätt, har utskottet funnit att det inte föreligger något behov av att registreringsförrättare förordnas utomlands.

Utskottet vidhåller alltså den uppfattning riksdagen tidigare givit uttryck för i frågan. För det fall det pågående arbetet rörande anknytningsvilkorens utformning skulle leda till att även svenska medborgare med hemvist utomlands kan få sitt partnerskap registrerat enligt svensk rätt, utgår utskottet från att regeringen överväger det nu aktuella spörsmålet på nytt.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna L402, K330 yrkande 4 och Ju709 yrkande 7.

Vårdnad om barn, m.m.

I detta avsnitt behandlar utskottet en handfull motioner i vilka motionärerna tar upp olika spörsmål kring bestämmelserna i föräldrabalken om vårdnad om barn och därmed sammanhängande frågor. Som en allmän bakgrund till motionsspörsmålen vill utskottet erinra om bestämmelsen i 6 kap. 1 § föräldrabalken varav framgår att ett barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. I lagrummet slås vidare fast att barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och att de inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och skall se till att barnets behov enligt 1 § blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs och skall bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. För att undvika att barnet orsakar skada för någon annan skall vårdnadshavaren se till att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas.

Den grundläggande regeln om vårdnaden om barn finns i 6 kap. 3 § föräldrabalken. I bestämmelsen anges att barnet från födseln står under vårdnad av båda föräldrarna om dessa är gifta med varandra, och i annat fall modern ensam. Ingår föräldrarna senare äktenskap med varandra står barnet från den tidpunkten under vårdnad av båda föräldrarna. Ogifta föräldrar kan få gemensam vårdnad om sina barn genom domstols förordnande, genom en anmälan till socialnämnden i samband med att faderskapet fastställs, eller – om inte domstol tidigare beslutat i vårdnadsfrågan – genom en anmälan till skattemyndigheten.

I motion L412 begär Carina Hägg (s) ett tillkännagivande om att föräldrabalken bör ändras så att föräldrarna vid barnets födelse automatiskt får vårdnaden om barnet gemensamt, oavsett föräldrarnas civilstånd.

Utskottet erinrar om att ifrågavarande motionsspörsmål var föremål för diskussion i proposition 1997/98:7 Vårdnad, boende och umgänge. Regeringen anförde därvid bl.a. att det fanns goda skäl att överväga om det är möjligt att göra automatisk gemensam vårdnad till huvudprincip även för ogifta föräldrar, men att frågan krävde ytterligare analys och beredning.

Vid behandlingen av propositionen våren 1998 ansåg utskottet i likhet med regeringen att frågan borde bli föremål för ytterligare överväganden och avstyrkte i anslutning därtill flera motionsyrkanden med samma innebörd som det nu aktuella i avvaktan på frågans fortsatta beredning (bet. 1997/98:LU12).

Utskottet kan nu konstatera att man inom Regeringskansliet hösten 1998 har uppdragit åt en särskild utredare att överväga frågan om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar. Uppdraget skall redovisas senast i oktober 1999.

Enligt utskottets mening bör resultatet av det nu inledda utredningsarbetet inte föregripas av något uttalande från riksdagens sida, och utskottet avstyrker bifall till motion L412.

Därmed övergår utskottet till att behandla en motion som gäller särskilt förordnade vårdnadshavare. Av 6 kap. 9 § föräldrabalken följer att för det fall båda föräldrarna har vårdnaden om ett barn och en av dem dör, den efterlevande föräldern automatiskt blir ensam vårdnadshavare. Om båda föräldrarna dör, skall rätten på anmälan av socialnämnden eller när förhållandet annars blir känt anförtro vårdnaden om barnet åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. När barnet står under vårdnad av endast en av föräldrarna och denna förälder dör, skall domstolen på ansökan av den andra föräldern eller på anmälan av socialnämnden anförtro vårdnaden åt den andra föräldern eller, om det är lämpligare, åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. I fall vårdnadshavare skall förordnas särskilt skall någon som är lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran utses. Två personer kan utses att gemensamt utöva vårdnaden, om de är gifta med varandra eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Om vårdnadshavare skall förordnas efter föräldrarnas död och föräldrarna eller en av dem har gett till känna vem de önskar till vårdnadshavare, följer av 6 kap. 10 a § föräldrabalken att denna person skall förordnas, om det inte är olämpligt.

Bertil Persson (m) anför i motion L417 att om båda föräldrarna avlidit bör vårdnaden om ett barn i första hand anförtros åt mor- eller farföräldrarna. Endast om sådana saknas eller bedöms vara gravt olämpliga skall, enligt motionären, frågan om förordnande av annan vårdnadshavare aktualiseras. I motionen begärs ett tillkännagivande härom.

Utskottet erinrar om att det i den proposition som låg till grund för 6 kap. 10 a § föräldrabalken (prop. 1993/94:251) understrukits att det inte går att med exakthet ange de närmare kriterierna för vem som bör utses till vårdnadshavare utan att det i det enskilda fallet får tas hänsyn till bl.a. barnets ålder och utveckling samt den personliga anknytningen till den tilltänkta vårdnadshavaren. Något försteg för exempelvis anförvanter finns inte angivet. Många gånger framstår det, enligt vad som anfördes i propositionen, dock säkerligen som naturligt att vårdnadshavaren är en person som utöver en personlig kontakt även har en släktrrelation till barnet. Även något äldre personer, t.ex. mor- och farföräldrar kan komma i fråga som vårdnadshavare.

Vad som sålunda anfördes av regeringen föranledde inga erinringar från riksdagens sida (bet. 1994/95:LU3).

I sammanhanget bör även erinras om att regeringen i proposition 1996/97:124 om ändring i socialtjänstlagen, såvitt avser placering av barn i familje-

hemsvård, uttalat att socialnämnden inte får förbise möjligheten att hitta en bra placering i barnets naturliga nätverk. Särskilt nämndes att även något äldre personer, såsom mor- och farföräldrarna, kan komma i fråga som familjehemsföräldrar.

Vid behandlingen av propositionen anförde socialutskottet att barnets bästa skall vara en ledstjärna i arbetet med barn, och på socialutskottets initiativ beslutade riksdagen om ett fjärde stycke i 22 § socialtjänstlagen (1980:620) med innebörden att vid placering av barn, det i första hand bör övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Utgångspunkten skall dock alltid vara barnets bästa (bet. 1996/97:SoU18, rskr. 264). Riksdagen beslutade i mars innevarande år en ändring i 22 § som innebär att en sådan placering fr.o.m. den 1 juli 1999 i första hand skall övervägas av socialtjänsten (bet. 1998/99:SoU6, rskr. 171).

Som lagutskottet anförde våren 1998 när utskottet behandlade motionsyrkanden med samma innebörd som det nu aktuella bör understrykas att valet av vårdnadshavare, även i den situationen att barnet mist sina föräldrar, alltid skall ske med beaktande av vad som är bäst för barnet (bet. 1997/98:LU12). Utskottet utgår från att man vid valet av vårdnadshavare, i likhet med vad som gäller i fråga om valet av familjehem, inte förbiser barnets nära anhöriga. En bedömning av vad som är till barnets bästa måste göras i varje särskilt fall. Mot denna bakgrund är utskottet inte heller nu berett att förorda något tillkännagivande i enlighet med motionsönskemålet, och utskottet avstyrker bifall till motion L417.

Frågor kring vårdnad om och adoption av barn som vistas i familjehem tas upp i motion So308 av Thomas Julin m.fl. (mp). Motionärerna begär ett tillkännagivande med innebörden att vårdnaden om ett barn skall kunna anförtros de biologiska föräldrarna och familjehemsföräldrarna gemensamt. Där emot skall, enligt motionärernas uppfattning, en vårdnadsöverföring till familjehemsföräldrarna inte kunna ske om de biologiska föräldrarna är i livet (yrkande 12). I motionen yrkas vidare ett tillkännagivande om att familjehemsföräldrarna inte skall ha rätt att adoptera barnet förrän det har fyllt 18 år (yrkande 13).

Inför ställningstagandet till spörsmålen som tas upp i motionen vill utskottet först erinra om innehållet i gällande rätt. Av 6 kap. 8 § föräldrabalken framgår att om ett barn stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet – ett s.k. familjehem – och är det uppenbart bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till den eller dem som har tagit emot barnet eller till någon av dem, skall domstolen utse denne eller dessa att såsom särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om barnet. Frågor om överflyttning av vårdnaden till familjehemsföräldrar prövas på talan av socialnämnden. Vid bestämmelsens tillkomst framhöll föredragande statsrådet i proposition 1981/82:168 att det torde krävas att barnet har bott i familjehemmet under flera år innan det kan bli aktuellt att överväga att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrarna och att det krävs att barnet har fått en så stark bindning till familjehemmet att barnet uppfattar det som sitt eget.

I sammanhanget bör även nämnas att det i proposition 1989/90:28 om vård i vissa fall av barn och ungdomar anfördes att det finns fall, där man redan

från början kan förutse en långvarig placering. I sådana situationer bör man skapa förutsättningar för att barnet skall kunna växa upp under trygga och stabila förhållanden. Detta torde, enligt vad som anfördes i propositionen, i vissa fall lämpligen kunna ske genom att socialnämnden tar initiativ till att vårdnaden om barnet flyttas över till familjehemsföräldrarna. Också i fall där barnet efter en långvarig placering har rotat sig i familjehemmet, bör socialnämnden i högre grad än dittills aktualisera en vårdnadsöverflyttning.

I sitt av riksdagen godkända betänkande 1989/90:SoU15 instämde socialutskottet i bedömningen att möjligheterna att få vårdnaden om barn och ungdomar överflyttad till familjehemsföräldrar borde kunna utnyttjas i större utsträckning.

När det gäller adoption av barn som vistas i familjehem gäller samma bestämmelser som vid adoption i övrigt, dvs. huvudsakligen 4 kap. föräldrabalken. En adoption innebär som regel att adoptivbarnet i rättsligt hänseende, både inom familjerätten och i annan lagstiftning, skall behandlas som adoptantens eget barn och att alla band med barnets biologiska släkt klipps av. Huvudregeln är att den som har fyllt 12 år inte får adopteras utan eget samtycke (5 §). Den som inte har fyllt 18 år får i princip inte adopteras utan vårdnadshavarens samtycke. En förälder som inte har del i vårdnaden om barnet skall ändå höras, om detta kan ske (5 a § och 10 §). För adoption krävs rättsens tillstånd. Sådant tillstånd får ges endast om adoptionen är till fördel för barnet och sökanden har uppfostrat barnet eller vill uppfostra det eller det annars med hänsyn till det personliga förhållandet mellan sökanden och barnet finns särskild anledning till adoptionen. Vid bedömningen av om det är lämpligt att adoptionen äger rum skall domstolarna ta hänsyn till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad, även i de fall samtycke från barnet inte krävs (6 §).

Även när det gäller de nu aktuella motionsspörsmålen vill utskottet hänvisa till de ställningstaganden utskottet gjorde våren 1998 i betänkande 1997/98:LU12. Utskottet avstyrkte därvid motionsyrkanden med samma inriktning som de nu aktuella. Som utskottet därvid anförde är huvudprincipen om barnets bästa givetvis tillämplig även vid ställningstaganden rörande vårdnad om och adoption av familjehemsplacerade barn. Med hänsyn härtill kan utskottet inte heller nu ställa sig bakom den reglering som föreslås i motion So308 yrkandena 12 och 13. Motionsyrkandena avstyrks.

Därmed övergår utskottet till att behandla en motion med ett yrkande som rör möjligheten att förordna ett juridiskt biträde för barn i vissa vårdnads- och umgängestvister. Maud Björnemalm m.fl. (s) anför i motion L420 att det i samband med separationer kan uppstå tvister kring vårdnad och umgänge där föräldrarna medvetet eller omedvetet agerar så att barnen blir lidande och t.o.m. används som slagträ i föräldrarnas konflikt. Ett sätt att råda bot på detta vore, enligt motionärernas uppfattning, att ge barn rätt till bistånd av ett juridiskt ombud när barnens rättigheter kränks och vårdnadshavarna inte förmår att tillgodose barnets bästa. I motionen begärs ett tillkännagivande om att möjligheten att ge barn ett sådant stöd bör utredas.

Utskottet kan inledningsvis konstatera att den ordning som föreslås i motionen har en nära koppling till det förslag som Utredningen om barnets bästa presenterade i sitt betänkande (SOU 1987:7) Barnets rätt 3 Om barn i vård-

nadstvister – talerätt för barn m.m. Utredningen föreslog bl.a. att barn genomgående skall ha ställning som part, dvs. ha talerätt, i mål om vårdnad och umgänge enligt föräldrabalken samt i mål om verkställighet av beslut och domar i sådana mål. Utredningens förslag innebar även att barn i vissa mål om vårdnad och umgänge, huvudsakligen de mål där föräldrarna inte kunde komma överens, skulle ges en särskild ställföreträdare. Uppgiften att vara barnets ställföreträdare skulle, enligt förslaget, ankomma på ett offentligt biträde enligt den dåvarande rättsbalkens lagstiftning.

Utredningsförslaget behandlades i proposition 1994/95:224 Barnets rätt. Enligt regeringens uppfattning kunde flera skäl anföras mot den föreslagna ordningen, bl.a. risken att barnet drogs in i konflikten mellan föräldrarna, att utredningens förslag var ett steg i fel riktning i förhållande till tidigare strävanden i det familjerättsliga lagstiftningsarbetet att underlätta samförståndslösningar och att handläggningen av de aktuella målen skulle komma att kompliceras. Därtill kom att kostnaderna för de offentliga biträdena beräknades bli stora. Mot denna bakgrund avvisade regeringen utredningens förslag. I stället förordade regeringen en lösning som innebar att en erinran infördes i 6 kap. föräldrabalken om att rätten skall vara skyldig att i mål och ärenden om vårdnad och umgänge ta hänsyn till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad samt att den som verkställer en vårdnads- eller umgängesutredning ålades en skyldighet att, om det inte är olämpligt, söka klarlägga barnets inställning och redovisa den för rätten.

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen konstaterade utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande 1995/96:LU2 att det framstod som ett steg i fel riktning att genomföra den ordning som Utredningen om barnets rätt hade förordat och tillstyrkte i stället regeringens förslag.

Strävandena att stärka barnets rätt att komma till tals har därefter gått vidare på den väg som riksdagen valde år 1996. Våren 1998 beslutade riksdagen sålunda att införa en 2 b § i 6 kap. föräldrabalken som innebär att barnets vilja i mål om vårdnad och umgänge inte endast skall vara en omständighet bland flera vid bedömningen av barnets bästa utan ibland kunna beaktas fristående från den bedömningen och vara avgörande för domstolens ställningstagande (prop. 1997/98:7, bet. LU12).

I sammanhanget bör även nämnas att riksdagen, så sent som i mars innevarande år, vid behandlingen av regeringens proposition 1997/98:182 Strategi för att förverkliga FN:s barnkonvention har konstaterat att barnets rätt att komma till tals i domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet nu i stort sett är tillgodosett i svensk lagstiftning (bet. 1997/98:SoU6, rskr. 171).

Därutöver vill utskottet erinra om att det inom Europarådet har utarbetats en konvention rörande barns rättigheter, European Convention on the Exercise of Children's Rights. Konventionen är avsedd att vara ett komplement till FN:s konvention om barnets rättigheter från år 1989. I några av konventionens artiklar uppmanas staterna att överväga att införa vissa bestämmelser i den nationella rättsordningen, bl.a. om att barnet skall få ställning av part och rätt till ett eget ombud i alla processer som rör barnet. Vidare föreskrivs att ett ombud eller en ställföreträdare skall förordnas för ett barn där det föreligger en intressekonflikt mellan föräldrarna och barnet. Konventionen öppna-

des för undertecknande i januari 1996. Sverige har undertecknat konventionen, men ännu inte ratificerat den.

Inom Regeringskansliet beslutade man hösten 1998 att ge en särskild utredare i uppdrag att överväga vad som bör göras för att Sverige skall kunna ratificera 1996 års Europarådskonvention. I uppdraget ligger bl.a. att göra en allmän genomgång av hur svenska rättsregler och svensk praxis på familjerättens och processrättens områden förhåller sig till konventionens bestämmelser. Uppdraget skall redovisas senast under sommaren 2000.

Trots vad utskottet uttalat tidigare kan det inte helt uteslutas att införande av möjligheten att kunna förordna juridiskt biträde för barn i vissa särskilt konfliktfyllda vårdnads- och umgängestvister ytterligare skulle kunna stärka barnets rätt. Utskottet anser att frågan bör bli föremål för särskild uppmärksamhet inom ramen för det utredningsarbete som nu bedrivs i anledning av Europarådets konvention om barnets rättigheter.

Vad utskottet sålunda uttalat bör riksdagen, med bifall till motion L420, som sin mening ge regeringen till känna.

Som inledningsvis redovisats beslutade riksdagen våren 1998, på grundval av proposition 1997/98:7 Vårdnad, boende och umgänge, ändringar i föräldrabalkens bestämmelser om vårdnad och umgänge. Lagändringarna syftar till att betona vikten av samförståndslösningar och underlätta för föräldrar att i så stor utsträckning som möjligt komma överens om hur frågor som rör vårdnad om barn m.m. skall lösas. För att betona principen om barnets bästa infördes i 6 kap. 2 a § föräldrabalken en övergripande bestämmelse om att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid avgörande av frågor om vårdnad, umgänge och boende. En motsvarande bestämmelse infördes också i det kapitel i föräldrabalken som handlar om verkställighet av domstols avgöranden om vårdnad m.m. Lagändringarna innebär även att gemensam vårdnad skall kunna komma i fråga även om en av föräldrarna motsätter sig en sådan ordning, dock under förutsättning att detta är bäst för barnet. Vad gäller samarbetsamtal innebär lagändringarna att sådana samtal inte heller i fortsättningen skall vara obligatoriska i vårdnads- och umgängestvister, men att ett förordnande om samarbetsamtal samtidigt inte heller skall förutsätta föräldrarnas samtycke.

Gudrun Schyman m.fl. (v) begär i motion So380 ett tillkännagivande om att regeringen snarast skall genomföra en utvärdering av 1998 års ändringar i föräldrabalken, särskilt vad gäller de nya bestämmelserna om gemensam vårdnad och samarbetsamtal (yrkande 7).

I motion So462 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) yrkas att regeringen redan nu bör tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att följa upp konsekvenserna av möjligheten att förordna om gemensam vårdnad i strid med en av föräldrarnas vilja (yrkande 14).

Kerstin Heinemann och Helena Bargholtz (båda fp) anför i motion L405 att samordningsproblem kan uppkomma mellan å ena sidan portalparagrafen i 6 kap. 2 a § och å andra sidan övriga bestämmelser i föräldrabalken, vilka enligt motionärerna inte stämmer överens med barnkonventionens grundläggande princip om barnets bästa. I motionen begärs ett tillkännagivande om att 6 kap. föräldrabalken bör ses över för att bringa lagstiftningen i överensstämmelse med barnkonventionen.

Vad först gäller yrkandena om en utvärdering av 1998 års föräldrabalksreform har utskottet inte någon annan uppfattning än motionärerna såvitt avser betydelsen av att en utvärdering kommer till stånd. För att en utvärdering skall vara meningsfull krävs dock, enligt utskottets mening, att lagstiftningen varit i kraft i vart fall något eller några år. I sammanhanget bör även erinras om att regeringen redan i proposition 1997/98:7 aviserade en utvärdering av reformen när denna varit i kraft en tid. Utskottet anser, mot denna bakgrund, att det saknas anledning för riksdagen att nu göra något uttalande i anledning av de aktuella motionsyrkandena.

Det anförda innebär att utskottet avstyrker bifall till motionerna So380 yrkande 7 och So462 yrkande 14.

När det sedan gäller spørsmålet rörande 6 kap. föräldrabalken och dess överensstämmelse med barnkonventionen vill utskottet upplysa om att man inom Regeringskansliet hösten 1998 har uppdragit åt en särskild utredare att överväga den nu aktuella frågeställningen. Uppdraget skall redovisas senast i oktober 1999. Med hänsyn härtill får motionärernas önskemål anses vara tillgodosett, varför utskottet avstyrker bifall till motion L405.

Ytterligare en fråga som har anknytning till 1998 års föräldrabalksreform tas upp av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) i motion L419. Motionärerna anför att det förekommer att barnets självklara rätt till båda föräldrarna sammanblandas med föräldrarnas behov och önskingar om att få en "rättvis" tillgång till sina barn. Detta kan, enligt motionärernas uppfattning, leda till att små barn tvingas att bo omväxlande hos sina föräldrar på ett sätt som strider mot barnets bästa. Motionärerna menar att den kunskap som finns om hur små barn, i första hand de som är yngre än fem år, påverkas av växelvis boende är bristfällig. I motionen begärs ett tillkännagivande om att en kartläggning bör göras över hur domstolar dömer i vårdnadsärenden gällande små barn för att tydliggöra om nuvarande praxis är förenlig med barnets bästa.

Inför ställningstagandet till ifrågakärande spørsmål vill utskottet först erinra om att riksdagen så sent som i slutet av mars innevarande år i anledning av ett motionsyrkande givit regeringen till känna att studier snarast bör genomföras beträffande hur små barn påverkas vid växelvis boende. Enligt tillkännagivandet bör också utredas hur föräldrar bäst kan informeras och stödjas så att barnets behov får styra hur boendet och umgänget utformas (bet. 1998/99: SoU6, rskr. 171).

Utskottet vill vidare upplysa att man inom Regeringskansliet, inom ramen för det utredningsuppdrag som beslutades hösten 1998 rörande automatisk gemensam vårdnad, nyligen har gett ett uppdrag åt en barnpsykiatrisk expert att belysa frågan om växelvis boende ur barnets perspektiv. I uppdraget ligger att överväga vilka för- och nackdelar som växelvis boende kan ha för barnet, huruvida växelvis boende bör undvikas om barnet understiger en viss ålder och i vilka situationer växelvis boende kan vara olämpligt eller mindre lämpligt. Små barns påverkan av växelvis boende är en fråga som särskilt skall belysas. Uppdraget skall redovisas senast i juni 1999.

Mot bakgrund av vad som nu redovisats finner utskottet inte skäl till någon vidare åtgärd från riksdagens sida med anledning av motion L419. Motionen avstyrks.

I en handfull motioner tas frågan om arvingars talerätt i mål om hävande av faderskap upp. Som en allmän bakgrund till motionsspörsmålen vill utskottet upplysa följande. Enligt 3 kap. 1 § föräldrabalken har i mål om hävande av faderskapspresumtion mannens maka och arvingar i vissa fall rätt att väcka talan vid domstol. Sådan rätt föreligger i de fall mannen avlidit före barnets födelse eller om mannen visserligen avlidit efter barnets födelse men inte varaktigt sammanbott med barnet och inte heller efter barnets födelse bekräftat att barnet är hans. Rätt att väcka sådan talan föreligger inte om vid mannens död mer än ett år har förflutit från det att talan, som grundats på att mannen är far till barnet, väckts mot honom och han fått del därav eller om mer än ett år har förflutit sedan anspråk på samma grund framställts mot mannens dödsbo. Bestämmelsen har motiverats med att övervägande skäl talar för att mannens arvingar inte skall ha någon rätt att väcka talan om hans faderskap till barnet när han själv inte har vidtagit några åtgärder för att få detta upphävt och att huvudregeln därför borde vara att arvingarna till mannen inte har någon talerätt. De undantagssituationer som är motiverade gäller framför allt de fall då mannen över huvud taget aldrig känt till barnets födelse (prop. 1975/76:170, s. 169). I fråga om faderskapsbekräftelse finns inga bestämmelser i lag om vem som äger föra talan om ogiltigförklaring. Av rättsfallet NJA 1988 s. 525 följer emellertid att de bestämmelser om talerätt för mannens arvingar, inklusive begränsningarna i talerätten, som enligt 3 kap. 1 § föräldrabalken gäller vid upphävande av faderskapspresumtion skall tillämpas analogivis vid ogiltigförklaring av en faderskapsbekräftelse. När faderskapet har fastställts genom en dom som vunnit laga kraft skiljer sig situationen från presumptions- och bekräftelsefallen, så till vida att faderskapsfrågan är definitivt avgjord. En omprövning av domen kan därför i princip endast ske om resning beviljas av antingen Högsta domstolen eller hovrätt. Enligt 58 kap. 1 § rättegångsbalken kan resning beviljas om nya omständigheter eller bevis åberopas vilka sannolikt skulle ha lett till en annan utgång i målet. Några särskilda regler om vem som är behörig att söka resning finns inte, men uppenbart är att den som var part i målet också kan vara resningssökande. I sammanhanget kan nämnas att talan om fastställande av faderskap enligt 3 kap. 6 § första stycket föräldrabalken kan föras av barnet mot en avlidens mans arvingar.

Enligt lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap (blodundersökningslagen) kan en domstol i mål om faderskap förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper. Sedan ett faderskap har fastställts genom bekräftelse eller genom dom som har vunnit laga kraft, kan rätten enligt 1 a § förordna om blodundersökning om det först efter bekräftelsen eller domen har framkommit omständigheter som ger anledning till antagande att någon annan man än den som har fastställts vara far har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat. Förordnandet om blodundersökning kan avse den som har fastställts vara far, modern, barnet eller den andre mannen. Har faderskapet fastställts genom bekräftelse, kan förordnande om blodundersökning meddelas i mål om att bekräftelsen saknar verkan mot den som har lämnat den. Ett

sådant förordnande kan begäras av någon av parterna i målet. Har någon talan inte väckts om att bekräftelsen saknar verkan, prövas frågan om förordnande av blodundersökning enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Ett sådant förordnande kan begäras av den som kan vara part i ett mål om att bekräftelsen saknar verkan. Har faderskapet fastställts genom dom som har vunnit laga kraft, prövas frågan om förordnande av blodundersökning enligt lagen om domstolsärenden. Ett sådant förordnande kan begäras av någon av parterna i det tidigare målet.

I samband med tillkomsten av 1 a § blodundersökningslagen (prop. 1982/83:8) konstaterades att blodundersökningsmetodikerna under senare år har utvecklats kraftigt. Möjligheten att genom blodundersökning utesluta någon som felaktigt har utpekats som far angavs vara mycket stor. Det var tänkbart att en del fall där faderskapet grundats på äldre och bristfällig metodik skulle bedömas annorlunda om faderskapet prövades enligt de nya metoderna. Enbart den omständigheten att vetenskapen rörande blodundersökningar har gått framåt sedan faderskapet fastställdes genom en tidigare dom ansågs dock inte vara ett tillräckligt skäl för resning. Mot denna bakgrund föreslogs att en domstol skall kunna förordna om blodundersökning, även när faderskapet fastställts genom en dom eller en bekräftelse och det framkommer sådana omständigheter som ger anledning till antagande att någon annan man, som inte tidigare har varit föremål för blodundersökning, har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat. För att inte relationerna mellan ett barn och den som anses vara dess far skall störas i onödan krävs således att någon ny omständighet har inträffat som gör att faderskapet kan ifrågasättas. Motivet till begränsningsregeln angavs i propositionen vara att ett barn inte bör riskera att bli faderlöst lång tid efter sin födelse. Utskottet tillstyrkte propositionens förslag, och riksdagen följde utskottet (bet. LU 1982/83:9).

I motion L401 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) begärs ett tillkännagivande om att en talerätt för hävande av faderskap bör införas för såväl efterlevande maka som mannens arvingar.

Kentth Skårvik (fp) yrkar i motion L413 ett tillkännagivande om att regeringen skall återkomma till riksdagen med förslag till ändring i föräldrabalken som innebär att talerätt vid hävande av faderskap införas under en begränsad tid för mannens arvingar och efterlevande maka där faderskapet fastställts genom faderskapsbekräftelse eller dom.

Agne Hansson och Birgitta Carlsson (båda c) förespråkar i motion L414 ett tillkännagivande om att talerätt bör införas för efterlevande maka och barn vid hävande av faderskap enligt bekräftelse eller dom.

Även i motion L418 av Rolf Åbjörnsson m.fl. (kd) förespråkas ökade möjligheter för mannens maka och arvingar att, när mannen har avlidit, få till stånd ett hävande av faderskapet. De situationer som motionärerna avser gäller framför allt när faderskapet fastställts genom bekräftelse eller genom dom. I motionen begärs ett tillkännagivande om behovet av att utreda frågorna så att alla parter trygghet och rättssäkerhet kan tillgodoses.

Utskottet behandlade våren 1998 motionsyrkanden med samma innebörd som de nu aktuella. Utskottet hade därvid, i sitt av riksdagen godkända betänkande 1997/98:LU10 inte någon annan uppfattning än motionärerna om

vikten av att ingen felaktigt förklaras vara far, och att det givetvis ligger i såväl mödrars som barns intresse att faderskap blir riktigt fastställda. När det gäller hävande av faderskap anförde utskottet att reglerna generellt sett måste bygga på tillfredsställande avvägningar mellan de olika intressen som gör sig gällande, och att bestämmelserna i hög grad bör präglas av hänsynen till barnets bästa. Vad först gäller de situationer när faderskapet har fastställts genom presumtion eller bekräftelse ansåg utskottet att de motiv som ligger till grund för nuvarande regler alltså har giltighet och att några vägande skäl för att utvidga talerätten för mannens änka och arvingar enligt utskottets mening inte hade framkommit. Utskottet anförde vidare att en utvidgning av talerätten för änkan och arvingarna inte torde kunna motiveras utifrån principen om barnets bästa. När det sedan gäller faderskap som fastställts genom dom erinrade utskottet om att Högsta domstolen beviljat resning i ett mål där faderskapet fastställdes år 1949. Mannen ansökte om resning och återopade som stöd för sitt yrkande om ogiltigförklaring av faderskapet en företagen rättsgenetisk undersökning. Efter det att mannen avlidit och en arvinge till honom trätt i hans ställe beviljades resning (mål Ö 5134/96). När det gäller behörighet för en avlidens mans änka eller arvingar att begära blodundersökning enligt blodundersökningslagen eller att ansöka om resning förelåg däremot, såvitt utskottet hade sig bekant, inte något prejudicerande avgörande. Enbart denna omständighet kunde emellertid, enligt utskottets mening, inte återopas som skäl för en översyn av lagstiftningen. Utskottet utgick från att, för det fall det i framtiden skulle visa sig att nuvarande regler leder till otillfredsställande resultat, regeringen i lämpligt sammanhang skulle återkomma till riksdagen med förslag i ämnet.

Enligt utskottets mening har inte framkommit någon omständighet som bör ge riksdagen anledning att frånga sitt tidigare ställningstagande till ifrågasättande spörsmål. Det anförda innebär att utskottet avstyrker bifall till motionerna L401, L413, L414 och L418.

Dubbelnamn

I två motioner framförs yrkanden med den innebörden att dubbelnamn skall tillåtas i svensk namnrätt. Med dubbelnamn avses ett efternamn som består av två namn vilka var för sig kan utgöra efternamn, förenade med ett bindestreck. Dubbelnamnet utgör ett enda efternamn i vilket de båda sammanbundna namnen ingår som likvärdiga delar. Från dubbelnamn skall skiljas mellannamn, som består av ett efternamn som en make burit tidigare och som placeras mellan för- och efternamn utan bindestreck. I 12 § namnlagen (1982:670) föreskrivs ett förbud mot att som nybildat efternamn godkänna dubbelnamn. Förbudet infördes vid namnlagens tillkomst år 1982 och motiverades, i utskottets av riksdagen godkända betänkande, med att dubbelnamn ofta är otympliga och kan föranleda stora praktiska svårigheter. Utskottet exemplifierade detta med de problem som kan uppstå om två blivande makar bär dubbelnamn eller om ett barn vill förvärva sina båda föräldrars namn och endera av föräldrarna eller båda bär dubbelnamn (prop. 1981/82:156, LU41, rskr. 357).

Utskottet har härefter, i anledning av motioner med yrkanden av innebörd att dubbelnamn skall tillåtas, vid flera tillfällen vidhållit sin tidigare inställning i frågan, senast våren 1992 i betänkande 1991/92:LU32.

Agne Hansson (c) anför i motion L406 bl.a. att förbudet mot att bilda ett namn som är en sammansättning av det egna namnet och partners namn förenat med ett bindestreck är en onödig inskränkning i den enskildes fri- och rättigheter. I motionen begärs ett tillkännagivande om att regeringen skall återkomma med förslag till ändringar i namnlagen som gör det möjligt att få bära mellannamn tillsammans med efternamn förenat med ett bindestreck.

I motion L425 yrkar Tomas Högström (m) ett tillkännagivande om att en möjlighet att byta till ett efternamn som är en sammansättning av parternas namn med ett bindestreck bör införas.

Enligt utskottets mening äger de uttalanden som riksdagen gjorde vid namnlagens tillkomst allttjämt giltighet och något bärande skäl att nu återinföra rätten att bära dubbelnamn har inte framkommit. Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna L406 och L425.

En s.k. värdekommission

I motion L421 av Alf Svensson m.fl. (kd) anføres bl.a. att alla strävar efter ett samhälle där förtroende och tillförsikt finns med i alla mänskliga relationer; i familjen, i skolan, i arbetslivet, i vänkretsen och i kontakterna med myndigheter. Varje dialog och diskussion blir, enligt motionärerna, meningslös om det inte hos de som för samtalet finns ett gemensamt etiskt minimum, en gemensam uppsättning värden och värderingar, ett fundament för dialogen. Om vi inte utkristalliserar detta minimum är risken, enligt motionärernas mening, uppenbar att det faller i glömska och ersätts av ett moraliskt gungfly. Familjen är, enligt vad som anføres i motionen, den viktigaste signalgivaren när det gäller överförande av värden och värderingar. Även inom politiken finns ett behov av samtal och debatt kring de grundläggande mänskliga värdena. En genomlysning av samhällets fundament, dvs. den värdebas som håller ihop samhället, skulle enligt motionärernas uppfattning, vara mycket betydelsefull. Motionärerna anser därför att en värdekommission bör tillsättas efter norsk modell för att belysa värdebasens betydelse för olika samhällsområden.

Inför ett ställningstagande till den nu aktuella motionen vill utskottet först redovisa vad utskottet erfor om den norska Verdikommisjonen vid ett studiebesök i Oslo i mars 1999. Kommissionen tillsattes i januari 1998 av den norska regeringen och består av dels en styrgrupp om 12 ledamöter, dels ett råd på 37 ledamöter. Styrgruppen och rådet har en bred sammansättning av människor från en mängd olika samhällssektorer. Kommissionen finansieras med statliga medel, men är i övrigt helt fristående. Huvudmålet för kommissionen är att bidra till en bred värdemässig och samhällsetisk mobilisering för att stärka positiva gemenskapsvärderingar och ett ansvar för miljön och samhället. Kommissionen skall bl.a. bidra till att skapa en större medvetenhet om värdefrågor och etiska problemställningar, bidra till analys och kunskapsförmedling på området, identifiera aktuella värdemässiga och samhällsetiska

utmaningar och uppmana till handling. Arbetet bedrivs bl.a. genom utfrågningar, seminarier, konferenser, massmedieutspel, institutionsbesök, folkmöten och genom publicering av olika rapporter och andra publikationer. Kommissionens arbete skall redovisas i en slutrapport senast under hösten 2001.

Utskottet vill först peka på att vissa åtgärder redan har vidtagits för att lyfta fram sådana spörsmål som tas upp i motionen. Sålunda tillkallade regeringen i april 1998 en kommitté med uppgift att planera och genomföra aktiviteter inför det kommande tusenårsskiftet. I direktiven (dir. 1998:26) sägs bl.a. att tidsskiftet alltid har engagerat, väckt framtidsdrömmar och manat till eftertanke. Detta är, enligt regeringens uppfattning, en utmärkt utgångspunkt för öppna och breda samtal, diskussioner och aktiviteter kring historia, samtid och framtid. Diskussioner och aktiviteter kring frågor om vilka lärdomar som kan hämtas ur historien samt om hur nationernas, kultureernas och människornas nuvarande situationer skapats och vilka möjligheter som finns till förändringar i framtiden kan, enligt vad som anförs i kommitténs direktiv, öka engagemanget för gemensamma angelägenheter och därigenom fördjupa demokratin. Kommittén bör bl.a. särskilt utifrån historisk erfarenhet och kunskap stimulera en brett förankrad framtidsdiskussion med koncentration på frågor om demokrati, människors lika värde, fördelning samt miljö i det framtida samhället, särskilt engagera barn och ungdom i framtidsdiskussionen, främja kunskapen om och diskussionen kring vetenskapens roll i samhället, uppmärksamma religionens betydelse som grundläggande faktor för olika kulturers och etniska gruppers identitet och föreställningar och uppmuntra diskussion om historiens och kulturarvets betydelse för att ge perspektiv på samhällsutvecklingen. Kommittén skall samarbeta med och stimulera till aktiviteter inom skolor, högskolor, folkbildning, trossamfund, fackliga och ideella organisationer, arbetslivet, medier, kulturinstitutioner samt statliga och kommunala myndigheter. Arbetet skall slutredovisas i april 2000.

Vidare kan upplysas om att regeringen i februari 1999 tillsatt en projektgrupp inom Utbildningsdepartementet vars uppgift är att under år 1999 utveckla arbetet med värdegrunden i skolan. Värdegrunden formuleras i läroplanerna och anger de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på – människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta – och som skolan skall förmedla och förankra bland eleverna. Projektgruppen skall bl.a. genom olika informativa och målgruppsanpassade insatser stödja och stimulera skolorna att konkretisera värdegrunden i sin verksamhet. Syftet är att få skrivningarna i läroplanen att genomsyra skolans verksamhet i sin helhet.

I sammanhanget bör även erinras om den parlamentariskt sammansatta kommitté regeringen tillkallade i september 1997 med uppgift att belysa de nya förutsättningar, problem och möjligheter som det svenska folkstyret möter inför 2000-talet. Kommittén har antagit namnet Demokratiutredningen. I direktiven (dir. 1997:101) anges att utgångspunkten för kommitténs arbete bör vara varje medborgares rätt till full delaktighet i samhället. Kommittén skall summera och värdera de senaste årens demokratiutredningar och demo-

kratifikforskning och bedöma om ytterligare undersökningar och forskning bör initieras. Kommittén skall vidare utöver analyser och beskrivningar lämna konkreta förslag inom de områden där den anser det vara behövt. Arbetet skall bedrivas så att det offentliga samtalet kring demokrati och folkstyre stimuleras och utvecklas. Kommittén anordnar bl.a. offentliga seminarier och har öppnat en egen webbsida på Internet för debatt och information. Hittills har kommittén överlämnat 18 delrapporter, bl.a. rörande mediefrågor, medborgarskapet och demokrati på lokal nivå och inom EU.

I november 1998 fick Demokratiutredningen genom tilläggsdirektiv (dir. 1998:100) i uppdrag att utreda orsakerna till det sjunkande valdeltagandet och att föreslå åtgärder för att öka medborgarnas delaktighet och engagemang i det demokratiska systemet. Utredningsarbetet skall i dess helhet vara avslutat senast den 31 december 1999.

Utskottet har för sin del självfallet ingen annan uppfattning än motionärerna när det gäller angelägenheten av att det också i andra sammanhang än vad som nu redovisats förs samtal, diskussioner och debatter i sådana frågor som nämnts i motionen. Enligt utskottets mening kan inte nog understrykas hur angeläget det är att sådana diskussioner stimuleras och ständigt hålls vid liv så att åsikter, ställningstaganden och beslutsfattande i alla olika sammanhang i större utsträckning än hittills kan växa fram utifrån moraliska och etiska utgångspunkter och värderingar. Inte bara för samhällets beslutsfattare utan också för enskilda personer i vardagssituationer är det angeläget att försöka tydliggöra hur ett visst ställningstagande förhåller sig till etiska och moraliska värderingar, och en etisk reflektion borde, om möjligt, föregå allt beslutsfattande.

Enligt utskottets mening utgör emellertid det förslag som lagts fram i motion L421 om tillsättande av en statlig s.k. värdekommission ingen framkomlig väg om man vill komma vidare med de tankegångar som utskottet nu försökt ge uttryck för. Utskottet vill därvid först peka på att det föreligger en risk att bara tillsättandet av en statlig kommission av många kan uppfattas som ett försök att lägga fast en för alla människor gemensam syn på de frågeställningar som tas upp i motionen. Om en statlig värdekommission tillkallas kan inte heller uteslutas att samtal och diskussioner som förs i andra sammanhang kring grundläggande mänskliga värden avstannar och att det synsätt som kommissionen eventuellt kan enas kring blir det enda allenarådande. Vad en värdekommission kan lägga fast kan dessutom endast bli redovisningar av uppfattningar hos enskilda ledamöter i en statlig kommitté. Därtill kommer att det inte går att bortse från att kommissionens slutsatser riskerar att bli så allmänt hållna att de framstår som ointressanta och arbetet därmed utförts i onödan.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L421.

Övriga frågor

Catherine Persson (s) tar i motion L906 upp ett spørsmål som rör utformningen av köpekontrakt. Motionären menar att det ofta kan uppstå svårigheter, exempelvis vid upplösningen av ett samboförhållande, att avgöra vem som äger viss egendom. Detta beror enligt motionären på att det ofta bara

frågas efter en köpare vid upprättandet av ett köpekontrakt. I motionen begärs ett tillkännagivande om behovet av en undersökning av möjligheterna att via konsumentköplagen eller genom rekommendationer från branschorganisationer verka för att köpekontrakt utformas på ett sådant sätt att flera personer kan anges som ägare.

Utskottet konstaterar att det inte finns några lagregler som hindrar att köpekontrakt utformas på det sätt som motionären efterlyser. I sammanhanget kan upplysas om att frågan har uppmärksammats av Konsumentverket och enligt uppgift kommer den att tas upp i verkets kommande förhandlingsarbete med branschorganisationerna rörande utformningen av standardkontrakt. Utskottet kan mot denna bakgrund inte se att det föreligger behov av någon åtgärd från riksdagens sida i anledning av den nu aktuella motionen.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L906.

Kenneth Lantz (kd) aktualiserar i motion L408 frågan om förmånstagar-kretsen vid tecknande av pensionsförsäkring. Enligt 31 § kommunalskattelagen (1928:370) och dess anvisningar kan i dag, som förmånstagare vid tecknande av pensionsförsäkring insättas make, maka, sambo, registrerad partner eller barn till endera den försäkrade eller dennes maka, sambo eller registrerad partner. Även tidigare make eller sambo och dessa barn ingår i den krets som kan vara förmånstagare. Avlider den försäkrade utan att efterlämna förmånstagare tillfaller det inbetalade beloppet försäkringskollektivet genom s.k. arvsvinst. Motionären anser att nuvarande förmånstagar-krets borde utökas så att arvingar enligt parentelprincipen tillåts bli mottagare av medel från en pensionsförsäkring vars premie är avdragsgill. En sådan ordning skulle, enligt motionären, kännas tryggare för människor som saknar egna barn och gärna vill teckna pensionsförsäkring men samtidigt inte vill se hela sitt kapital föras över till arvsvinst. Vidare skulle, anförts i motionen, uppstå en rättslikhet med vad som gäller enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande och vid tecknande av kapitalförsäkring. I motionen begärs dels ett tillkännagivande om förmånstagarförordnanden i pensionsförsäkring enligt det anförda (yrkande 1), dels att riksdagen hos regeringen skall begära lagförslag som möjliggör att även arvingar kan insättas som förmånstagare i pensionsförsäkringar (yrkande 2).

Utskottet påminner om att liknande motionsyrkanden tidigare har avstyrkts av skatteutskottet, bl.a. hösten 1993 i betänkande 1993/94:SkU16 och våren 1994 i betänkande 1993/94:SkU20. Skatteutskottet har därvid som sin mening bl.a. uttalat att de regler som gäller för pensionssparande bör ha en utformning som förhindrar att reglerna utnyttjas till andra syften än pensioneringsändamål och att vissa begränsningar därför måste finnas när det gäller möjligheterna att låta utfallande belopp tillfalla annan än den som gjort avdrag för insättningarna.

Lagutskottet har från sina utgångspunkter inte skäl att förorda ett annat ställningstagande i saken och avstyrker bifall till motion L408.

I motion L423 av Helena Frisk m.fl. (s) påpekas att det i dag inte finns någon rättslig reglering av myndigheternas skyldighet att underrätta anhöriga om dödsfall eller begravning. Detta förhållande har i vissa fall lett till att anhöriga först efter begravningen fått besked om en nära anhörigs dödsfall.

Motionärerna begär ett tillkännagivande om att frågan om möjligheterna att i tid informera om anhörigs bortgång bör utredas.

Utskottet har, i likhet med motionären, förståelse för de svårigheter som kan uppstå när kontakten mellan exempelvis ett barn och dess föräldrar har brutits. Särskilt svår torde situationen var i de fall ett sorgebud når en människa för sent eller på ett sätt som upplevs inhumant och ovärdigt. Förutom ärvdabalkens bestämmelser om kallelse till bouppteckning, torde det inte finnas några bestämmelser om skyldighet för det allmänna att informera ett barn om dess förälders död. Inte heller föreligger, enligt vad utskottet kunnat finna, någon skyldighet från sjukvårdpersonalens sida att lämna ut information om att en person befinner sig på sjukhus. Tvärtom kan bestämmelserna om sekretess förhindra att sådana uppgifter ges ut.

Som utskottet konstaterade våren 1998 vid behandlingen av ett motsvarande yrkande som det nu aktuella torde det inte vara möjligt att genom lagstiftning – i vart fall inte på familjerättens område – komma till rätta med det problem som motionären tar upp (bet. 1997/98:LU10).

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L423.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *äktenskapets ställning*
att riksdagen avslår motion 1998/99:L424 yrkande 1,
res. 1 (kd)
2. beträffande *familjerådgivning, m.m.*
att riksdagen avslår motion 1998/99:L424 yrkande 2,
3. beträffande *äktenskap för homosexuella, m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:L403 yrkande 1, 1998/99:L407 yrkande 1 och 1998/99:So380 yrkande 1,
res. 2 (v)
4. beträffande *homosexuella sambor*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:K330 yrkande 3 och 1998/99:Ju709 yrkande 9,
5. beträffande *civiläktenskap*
att riksdagen avslår motion 1998/99:L407 yrkande 2,
res. 3 (v)
6. beträffande *vigselrätt*
att riksdagen avslår motion 1998/99:L403 yrkande 2,
7. beträffande *ersättning till vigsel- och registreringsförrättare*
att riksdagen avslår motion 1998/99:L416,
8. beträffande *partnerskapslagens anknytningsvillkor*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju709 yrkande 8,
res. 4 (v, c, fp)
9. beträffande *förordnande av registreringsförrättare*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:L407 yrkande 3, 1998/99:L410 och 1998/99:Ju709 yrkande 6,
res. 5 (v, fp)

10. beträffande *registrering av partnerskap utomlands*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:L402, 1998/99:K330 yrkande
4 och 1998/99:Ju709 yrkande 7,

res. 6 (v, c, fp)

11. beträffande *gemensam vårdnad för ogifta föräldrar*
att riksdagen avslår motion 1998/99:L412,

12. beträffande *mor- och farföräldrar som vårdnadshavare*
att riksdagen avslår motion 1998/99:L417,

res. 7 (m, kd)

13. beträffande *barn i familjehem*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So308 yrkandena 12 och 13,

14. beträffande *juridiskt biträde för barn*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:L420 som sin mening ger
regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. beträffande *utvärdering av 1998 års föräldrabalksreform*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So380 yrkande 7 och
1998/99:So462 yrkande 14,

res. 8 (v, fp)

16. beträffande *6 kap. föräldrabalken och barnkonventionen*
att riksdagen avslår motion 1998/99:L405,

17. beträffande *barns påverkan av växelvis boende*
att riksdagen avslår motion 1998/99:L419,

res. 9 (v)

18. beträffande *talerätt i mål om hävande av faderskap*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:L401, 1998/99:L413,
1998/99:L414 och 1998/99:L418,

res. 10 (m, kd, c, fp)

19. beträffande *dubbelnamn*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:L406 och 1998/99:L425,

20. beträffande *en s.k. värdekommission*
att riksdagen avslår motion 1998/99:L421,

res. 11 (kd)

res. 12 (fp) - motiv.

21. beträffande *utformningen av köpekontrakt*
att riksdagen avslår motion 1998/99:L906,

22. beträffande *förmånstagarförordnande i pensionsförsäkring*
att riksdagen avslår motion 1998/99:L408,

res. 13 (kd, c)

23. beträffande *underrättelseskyldighet vid dödsfall*
att riksdagen avslår motion 1998/99:L423.

Stockholm den 15 april 1999

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

I beslutet har deltagit: Tanja Linderborg (v), Marianne Carlström (s), Rune Berglund (s), Henrik S Järrel (m), Nikos Papadopoulos (s), Elizabeth Nyström (m), Marina Pettersson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Anders Berglöv (s), Viviann Gerdin (c), Ulf Nilsson (fp), Raimo Pärssinen (s), Anne-Katrine Dunker (m) och Ingemar Vänerlöv (kd).

Reservationer

1. Äktenskapets ställning (mom. 1)

Kjell Eldensjö och Ingemar Vänerlöv (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar med ”Inför ställningstagandet” och på s. 9 slutar med ”yrkande 1” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärens uppfattning att den neutrala syn på samlevnad som har genomsyrat den familjerättsliga lagstiftningen under de senaste decennierna nu bör överges. I stället bör lagstiftningen, inte minst på det civilrättsliga området, utformas på så sätt att äktenskapet mellan man och kvinna prioriteras som samlevnadsform. Härigenom skulle en medveten inriktning att garantera rättssäkerhet och jämställdhet mellan makar markeras samtidigt som barnens trygghet förstärks.

Vad utskottet nu anfört om inriktningen av lagstiftningen på familjerättens område bör riksdagen, med bifall till motion L424 yrkande 1, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *äktenskapets ställning*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:L424 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Äktenskap för homosexuella, m.m. (mom. 3)

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar med ”Frågan om” och slutar med ”yrkande 1” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning om att människors kärlek och önskan att leva med varandra skall erkännas och respekteras, oavsett om kärleken är homosexuell eller heterosexuell. Några bärande skäl för att särskilja homo- och heterosexuella i lagstiftningen föreligger sålunda inte.

Genom införandet av partnerskapslagen har Sverige tillsammans med Danmark, Norge, Island samt numera även Nederländerna påbörjat arbetet med att avskaffa den rättsliga särbehandlingen av homosexuell samlevnad. Flera andra länder följer nu efter. Enligt utskottet är tiden mogen att ta ytterligare ett steg i detta arbete och ge homosexuella möjlighet att ingå äktenskap på samma villkor och med samma rättsverkningar som heterosexuella. Konsekvensen av detta blir att partnerskapslagen kan avskaffas och att de partner som redan registrerat sitt partnerskap kan betraktas som makar enligt

den nya lagstiftningen. Härigenom kommer familjebegreppet att utvidgas i överensstämmelse med vad som begärts i motion So380. Som ett led i strävan att skapa en lagstiftning på det familjerättsliga området som inte diskriminerar människor på grund av sexuell läggning, bör regeringen återkomma till riksdagen med förslag till ändringar i äktenskapslagstiftningen i enlighet med vad utskottet nu skisserat.

Vad utskottet nu anfört i fråga om möjlighet för homosexuella att ingå äktenskap bör riksdagen, med bifall till motionerna L403 yrkande 1, L407 yrkande 1 och So380 yrkande 1, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *äktenskap för homosexuella, m.m.*
att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:L403 yrkande 1, 1998/99:L407 yrkande 1 och 1998/99:So380 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Civiläktenskap (mom. 5)

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar med ”Motionsyrkanden med” och slutar med ”yrkande 2” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna att det inte är tillfredsställande att kyrkliga samfund har rätt att förrätta juridiskt bindande vigslar mellan heterosexuella, samtidigt som man tar avstånd från homosexuella förhållanden. Med hänsyn härtill bör den av motionärerna föreslagna ordningen nu införas. Ett särskiljande av den religiösa ceremonin från de rättsverkningar som hänger samman med vigseln skulle också, enligt utskottets mening, bättre överensstämma med vad som förekommer på många håll utomlands. Det bör ankomma på regeringen att framlägga erforderliga lagförslag i enlighet med vad utskottet nu anfört.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motion L407 yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *civiläktenskap*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:L407 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Partnerskapslagens anknävningsvillkor (mom. 8)

Tanja Linderborg (v), Tasso Stafilidis (v), Viviann Gerdin (c) och Ulf Nilsson (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar med ”När det” och slutar med ”yrkande 8” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att partnerskapslagen bör ändras på så sätt att även utländska medborgare vars hemländer har samma lagstiftning på området som Sverige skall kunna ingå registrerat partnerskap enligt

svensk rätt. Det bör ankomma på regeringen att omgående framlägga erforderliga lagförslag.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med bifall till motion Ju709 yrkande 8, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *partnerskapslagens anknytningsvillkor*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ju709 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Förordnande av registreringsförrättare (mom. 9)

Tanja Linderborg (v), Tasso Stafilidis (v) och Ulf Nilsson (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar med ”Vad först” och på s. 15 slutar med ”yrkande 6” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är oacceptabelt att vissa förrättare av borgerlig vigsel vägrar att åta sig uppdraget som registreringsförrättare. Att vara vigselförrättare är ett förtroendeuppdrag och det framstår för utskottet ur principiell synvinkel som en självklarhet att de personer som får förtroendet skall vara beredda att behandla alla människor lika, oavsett sexuell läggning. Enligt utskottets mening bör därför uppdraget som vigsel- och registreringsförrättare förenas till ett gemensamt uppdrag. I likhet med motionärerna anser utskottet även att övergångsbestämmelser bör införas som innebär att den som tidigare har förordnats för någondera av funktionerna automatiskt får sitt förordnande omvandlat till att avse den nya gemensamma funktionen. Regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag i enlighet med vad nu anförts.

I avvaktan på ny lagstiftning på området bör regeringen snarast föranstalta om en översyn av länsstyrelsernas rutiner vad gäller förordnande av vigsel- och registreringsförrättare, i syfte att endast sådana personer som även accepterar uppdraget att registrera partnerskap förordnas som vigselförrättare.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motionerna L407 yrkande 3, L410 yrkande 2 och Ju709 yrkande 6, och med anledning av motion L410 yrkande 1, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *förordnande av registreringsförrättare*
att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:L407 yrkande 3, 1998/99:L410 yrkande 2 och 1998/99:Ju709 yrkande 6 och med anledning av motion 1998/99:L410 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Registrering av partnerskap utomlands (mom. 10)

Tanja Linderborg (v), Tasso Stafilidis (v), Viviann Gerdin (c) och Ulf Nilsson (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar med ”När det” och på s. 16 slutar med ”yrkande 7” bort ha följande lydelse:

Beträffande registrering av partnerskap vid svenska ambassader utomlands anser utskottet att det ur principiell synvinkel är viktigt att svenska myndigheter erbjuder alla svenskar samma service, oberoende av personens sexuella läggning. Utskottet konstaterar att partnerskapslagen redan i dag ger regeringen rätt att utfärda bemyndiganden för registrering. Enligt utskottets mening bör denna rätt självfallet utnyttjas i de fall värdlandet lämnar sitt godkännande till verksamheten. Regeringen bör, mot den nu angivna bakgrunden, snarast vidta åtgärder så att de personer som uppfyller kraven för registrering enligt svensk lag ges möjlighet att få sitt partnerskap registrerat på ambassader utomlands.

Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen, med bifall till motionerna L402, K330 yrkande 4 och Ju709 yrkande 7 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *registrering av partnerskap utomlands*
att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:L402, 1998/99:K330 yrkande 4 och 1998/99:Ju709 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Mor- och farföräldrar som vårdnadshavare (mom. 12)

Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Anne-Katrine Dunker (m) och Ingemar Vänerlöv (kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 17 börjar med "Utskottet erinrar" och på s. 18 slutar med "motion L417" bort ha följande lydelse:

Utskottet ansluter sig till motionärens uppfattning och anser för sin del att den föreslagna ordningen är mer i överensstämmelse med principen om barnets bästa än nu gällande reglering på området. Det får ankomma på regeringen att framlägga erforderliga förslag till ändringar i föräldrabalken.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med bifall till motion L417, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *mor- och farföräldrar som vårdnadshavare*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:L417 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Utvärdering av 1998 års föräldrabalksreform (mom. 15)

Tanja Linderborg (v), Tasso Stafilidis (v) och Ulf Nilsson (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 22 börjar med "Vad först" och slutar med "yrkande 7" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att en utvärdering av 1998 års föräldrabalksreform, särskilt såvitt avser bestämmelserna om gemensam vårdnad och samarbetssamtal, är mycket angelägen. Med vetskap om att allt utvärderingsarbete är tidskrävande anser utskottet att regeringen redan nu bör vidta sådana åtgärder för att en utvärdering skall kunna komma till stånd

inom rimlig tid. En första åtgärd kan vara att genast tillsätta en särskild arbetsgrupp med uppgift att följa lagens tillämpning.

Vad utskottet anfört bör riksdagen, med bifall till motionerna So380 yrkande 7 och So462 yrkande 14, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *utvärdering av 1998 års föräldrabalksreform*
att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:So380 yrkande 7 och 1998/99:So462 yrkande 14 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Barns påverkan av växelvis boende (mom. 17)

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 22 börjar med ”Mot bakgrund” och slutar med ”Motionen avstyrks” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att de initiativ som har tagits på området är välkomna. Därutöver föreligger dock ett behov av att domstolspraxis på området kartläggs, i syfte att klargöra om praxis är förenlig med principen om barnets bästa. Regeringen bör, mot denna bakgrund, föranstalta om att en sådan kartläggning snarast kommer till stånd.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med bifall till motion L419, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 17 bort ha följande lydelse:

17. beträffande *barns påverkan av växelvis boende*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:L419 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Talerätt i mål om hävande av faderskap (mom. 18)

Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Viviann Gerdin (c), Ulf Nilsson (fp), Anne-Katrine Dunker (m) och Ingemar Vänerlov (kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 24 börjar med ”Utskottet behandlade” och på s. 25 slutar med ”och L418” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning i fråga om vikten av att ingen felaktigt förklaras vara far till ett barn. Att faderskapet blir riktigt fastställt måste givetvis anses ligga i såväl barnets som moderns och den utpekade faders intresse. Vad först gäller den situationen att faderskapet har fastställts genom presumtion kan utskottet konstatera att nuvarande lagstiftning i fråga om talerätt för en avliden mans maka och arvingar bygger på avvägningar mellan de olika intressen som gör sig gällande. Några motsvarande avvägningar har inte skett när det gäller talerätt för mannens änka och arvingar vid ogiltigförklaring av faderskapsbekräftelse. Utskottet anser att det är otillfredsställande att det inte finns några klara regler i fråga om talerätten i sådana fall. Vad härefter angår talerätten i fråga om faderskap som har fastställts genom dom får rättsläget, enligt utskottets mening, betraktas som oklart. Mot

bakgrund av den samhällsutveckling som ägt rum under senare år, inte minst när det gäller förekomsten av nya familjebildningar, får även detta anses otillfredsställande.

Sammanfattningsvis anser utskottet att de nu redovisade förhållandena bör bli föremål för en förutsättningslös utredning där olika aspekter på problemen och de olika intressen som gör sig gällande blir noggrant genomlysta. Den självklara utgångspunkten för en sådan utredning måste enligt utskottet vara barnets bästa.

Vad utskottet nu anfört bör, med bifall till motionerna L401, L413, L414 och L418 ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 18 bort ha följande lydelse:

18. beträffande *talerätt i mål om hävande av faderskap*
att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:L401, 1998/99:L413, 1998/99:L414 och 1998/99:L418 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

11. En s.k. värdekommission (mom. 20)

Kjell Eldensjö och Ingemar Vänerlöv (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 27 börjar med ”Utskottet vill” och på s. 28 slutar med ”motion L421” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning när det gäller vikten av att sådana frågeställningar som tas upp i motionen blir föremål för diskussion. Som anförs i motionen skulle härigenom en mycket värdefull genomlysning av samhällets fundament och värdebas komma till stånd. Med hänsyn härtill anser utskottet att regeringen skall föranstalta om att en värdekommission omgående tillsätts i enlighet med vad som anförs i motionen. Den norska Verdikommisjonen bör enligt utskottets mening därvid kunna tjäna som modell.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motion L421, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 20 bort ha följande lydelse:

20. beträffande *en s.k. värdekommission*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:L421 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

12. En s.k. värdekommission (mom. 20, motiveringen)

Ulf Nilsson (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 27 börjar med ”Utskottet vill” och på s. 28 slutar med ”motion L421” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att samtal kring moralfrågor behöver föras i mycket större utsträckning än i dag och engagera betydligt fler människor. Enligt utskottet behöver emellertid inte pågående kommittéer och utredningar där etiska frågor diskuteras kompletteras med en statlig värdekommission. Om en statlig värdekommission startas enligt motionens intentioner riskerar samtalet

kring etik och moral tvärtom att avstanna. Risken är uppenbar att en viss moralsyn skulle formuleras under den falska föreställningen att den delas av alla, fast den egentligen är uttryck för en enskild grupps etiska värderingar.

Utskottet anser det viktigt att i olika sammanhang stimulera till diskussion om sambandet mellan ställningstaganden och etiska principer. En sådan diskussion behöver ständigt föras inom vården, forskningen, skolan och politiken. I t.ex. skolan skall det förekomma en levande diskussion om hur åsikter och ställningstaganden växer fram utifrån etiska och moraliska principer. I utredningen *God sed* i forskningen (SOU 1999:4) understryker man att öppenhet och insyn i forskningsprocessen är en nödvändig förutsättning för att allmänhet och beslutsfattare skall kunna ha förtroende för forskningsprocessen. Utredningen lämnar en rad förslag om hur dialogen, inte minst om forskningsetiska frågor, mellan forskare och allmänhet skall kunna intensifieras. Det är viktigt för den enskilda individen att medvetandegöra hur ett ställningstagande förhåller sig till allmänna etiska principer.

Den statliga värdekommission som föreslås i motionen riskerar att strypa diskussionen på olika lokala nivåer. Risken med en statlig kommission är att den antingen presenterar slutsatser som är så allmänna att de är ointressanta eller att den tar ställning i moraliska frågor som är den enskildes ansvar att avgöra. Vad som hittills kommit ut av den norska värdekommissionens arbete visar tydligt på svårigheterna att "objektivt" fastställa en för alla giltig etik.

Etiska frågeställningar är viktiga att diskutera i samband med statliga utredningar och statliga direktiv. Det är viktigt att utredningar som inrymmer etiska frågeställningar är parlamentariska och inte enmans- eller tjänstemannautredningar. Exempelvis bör frågor om genetisk integritet och medicinska tester i arbetslivet behandlas i parlamentariska utredningar. Med ett parlamentariskt utredningsförfarande ökar man möjligheten till insyn och debatt inte bara i partierna utan också i det omgivande samhället.

Utskottet välkomnar förslag till hur en sådan debatt skall uppmuntras i större utsträckning än i dag.

Motionens formuleringar bortser från det faktum att samma ställningstaganden kan utformas utifrån skilda etiska principer. Så kan t.ex. en kristen och en ateist utifrån skilda utgångspunkter komma fram till samma slutsats, när det gäller solidaritet med människor i nöd.

I motionen talas det om familjens betydelse men man underlåter att precisera vad som menas med familj – mamma, pappa och barn; ensamstående förälder, ensamstående; hetero- eller homosexuell gemenskap. Föreställningen att en statlig kommitté kan fastställa hur en god familj ska se ut kan leda till intolerans och fördomar.

En grundläggande förutsättning för att komma till rätta med motsättningar om hur olika värden skall avvägas mot varandra är att människor vill delta i gemensamma samtal. Dessa samtal förutsätter att det skapas mötesplatser där ingen av kontrahenterna har tolkningsföreträde i kraft av t.ex. ålder, kön, etnisk tillhörighet eller religion. Det måste finnas en villighet att lyssna till och pröva och värdera fakta. Det behövs en mångfald mötesplatser eftersom etiska frågeställningar uppstår inom snart sagt varje sektor i vårt samhälle.

Det finns en tendens i dagens samhälle att experter av olika slag i allt högre grad anlitas för att hjälpa till att lösa frågor. Det gäller också etikområdet där det erbjuds särskild expertis i form av kringresande etik konsulter som talar om vad som är rätt och fel eller i form av etiska råd och nämnder som anger vad som är etiskt/moraliskt försvarbart. Det etiska beslutsfattandet kan emellertid inte läggas ut på entreprenad. Det måste ligga på var och en att utifrån eget ansvarstagande och inre sanktion ta beslut. En etisk reflektion måste vara en naturlig del i alla beslutsfattares vardag.

Utskottet anser att en statlig värdekommission enligt motionen skulle kunna motverka en bred och levande diskussion kring etiska frågor och avslår därför motionen.

13. Förmånstagarförordnande i pensionsförsäkring (mom. 22)

Kjell Eldensjö (kd), Viviann Gerdin (c) och Ingemar Vänerlov (kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 29 börjar med "Utskottet påminner" och slutar med "motion L408" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionären att förmånstagarbörskretsen vid tecknande av pensionsförsäkring bör vidgas till att även omfatta arvingar enligt parentelprincipen. På så sätt skulle ett långsiktigt sparande i pensionsförsäkring stimuleras och oskäliga konsekvenser vid s.k. arvsvinst undvikas. Regeringen bör enligt utskottets mening återkomma med ett lagförslag som ligger i linje med vad som yrkas i den nu aktuella motionen.

Vad utskottet anfört bör, med bifall till motion L408, ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 22 bort ha följande lydelse:

22. beträffande *förmånstagarförordnande i pensionsförsäkring* att riksdagen med bifall till motion 1998/99:L408 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilda yttranden

1. Familjerådgivning, m.m.

Kjell Eldensjö och Ingemar Vänerlov (båda kd) anför:

Eftersom det pågår arbete inom Regeringskansliet med en inriktning som ligger i linje med vad som begärs i motion L424 yrkande 2, har vi valt att inte reservera oss i frågan. Vi vill dock understryka det angelägna i att arbetet snarast leder fram till konkreta förbättringar när det gäller samhällets åtgärder för att förebygga separationer.

Viviann Gerdin (c) anför:

För egen del vill jag framhålla att det är viktigt att föräldrar arbetar för att nå enighet om barnens framtida situation när de ställs inför en separation. Centerpartiet har också i andra sammanhang föreslagit att obligatoriska samarbetsamtal bör införas. Samtalen skall ske via socialtjänsten och ha som syfte att föräldrarna tillsammans med sakkunniga skall nå enighet i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge.

3. En s.k. värdekommission

Henrik S Järrel, Elizabeth Nyström, Berit Adolfsson och Anne-Katrine Dunker (alla m) anför:

Såvitt vi kunnat utröna är det viktigaste, underliggande syftet med den norska Verdikommissionen att hos den enskilda individen stimulera till eget personligt reflekterande över egna förhållningssätt till en rad olika samhällsföreteelser och till hela skalan av variationsrika yttringar av mänskligt liv och uppträdande, dvs. att uppmuntra individen att själv utforska sina mer eller mindre medvetandegjorda värdegrunder och förhållningssätt till etiska och moraliska begrepp och dilemman. Med det synsättet blir det själva "resan i det inre" snarare än slutmålet som är mödan värd.

Vi delar i och för sig denna syn och tror att en sådan process kan stimuleras utan tillkomsten av en värdekommission. Vi menar att det på allt sätt är angeläget att balansera den tendens till "yrkes- och proffstycande" som lätt uppstår i och kring politiskt till- och sammansatta kommittéer och utredningar av de slag som hänvisas till i betänkandet, i synnerhet kanske när syftet bakom dessa kommittéers tillkomst också är att bidra till en bredare, samhällslelig värdediskussion.

För vår del anser vi därför att det kunde ligga ett särskilt värde i att exempelvis till kommittén som arbetar inför tusenårsskiftet knyta en mycket brett sammansatt referensgrupp (jfr Verdikommissionens "råd" med 37 personer där flertalet företräder mycket all dagliga yrken och professioner) som mera får rollen att initiera, aktivera, frammana och spegla "vardagsmänniskans" perspektiv, vilka annars lätt kan hamna i skymundan av yrkespolitikernas, proffstycarnas och yrkesfilosofernas synpunkter.

Vi har övervägt att i en reservation framföra vad vi nu anfört, men eftersom vi i sak är ense med majoriteten om att en värdekommission inte bör tillsättas har vi slutligen valt att utveckla vårt ställningstagande i ett särskilt yttrande.

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Utskottet	4
Inledning.....	4
Äktenskaps- och sambolagstiftningen.....	7
Vigsel.....	11
Registrering av partnerskap	13
Vårdnad om barn, m.m.	16
Talerätt i mål om hävande av faderskap.....	23
Dubbelnamn.....	25
En s.k. värdekommission	26
Övriga frågor.....	28
Hemställan	30
Reservationer.....	32
1. Äktenskapets ställning (kd).....	32
2. Äktenskap för homosexuella, m.m. (v)	32
3. Civiläktenskap (v).....	33
4. Partnerskapslagens anknytningsvillkor (v, c, fp)	33
5. Förordnande av registreringsförrättare (v, fp).....	34
6. Registrering av partnerskap utomlands (v, c, fp)	34
7. Mor- och farföräldrar som vårdnadshavare (m, kd)	35
8. Utvärdering av 1998 års föräldrabalksreform (v, fp)	35
9. Barns påverkan av växelvis boende (v).....	36
10. Talerätt i mål om hävande av faderskap (m, kd, c, fp).....	36
11. En s.k. värdekommission (kd).....	37
12. En s.k. värdekommission (fp, motiveringen)	37
13. Förmånstagarförordnande i pensionsförsäkring (kd, c).....	39
Särskilda yttranden	39
1. Familjerådgivning, m.m (kd).	39
2. Familjerådgivning, m.m (c).	40
3. En s.k. värdekommission (m)	40